

हाम्रो परिवेश

आधारभूत तहको स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम

(कक्षा ६-८)

घोडाघोडी नगरपालिका

सुखड कैलाली

सुदूरपश्चिम प्रदेश नेपाल

प्रमुख संरक्षक

नगर प्रमुख श्री ममताप्रसाद चौधरी

संरक्षक

नगर उप-प्रमुख श्री प्रेमकुमारी थापा

सल्लाहकार :

नि.प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री खगेन्द्र बहादुर सिंह

तयारी, लेखन तथा सम्पादन :

शाखा अधिकृत श्री उमेशराज रेग्मी

विषय विशेषज्ञ डा. राम बहादुर चौधरी (बर्दगोरिया गा.पा.)

घोडाघोडी शिक्षक महासंघ अध्यक्ष श्री काशिराम जोशी

विषय विशेषज्ञ तथा प्र.अ श्री छविलाल सापकोटा

प्राविधिक सहायक श्री मान बहादुर मल्ल

प्रकाशक

घोडाघोडी नगरपालिका सुखड, कैलाली

सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल ।

© सर्वाधिक अधिकार

यस पाठ्यक्रमसम्बन्धी सम्पूर्ण अधिकार घोडाघोडी नगरपालिकामा निहित छ । घोडाघोडी नगरपालिकाको लिखित स्वीकृति बिना यसको पूरै वा आंशिक भाग हुबहु प्रकाशन गर्न, परिवर्तन गरेर प्रकाशन गर्न, कुनै विद्युतीय साधन वा अन्य प्रविधिबाट रेकर्ड गर्न र प्रतिलिपि निकाल्न पाइने छैन ।

प्रकाशन : वि.सं. २०७८

शुभकामना

स्थानीय परिवेश, हावापानी, रहनसहन, पेसा, व्यवसाय, धर्म, संस्कृति र स्रोत साधनहरुको पहिचान गरी त्यसको महत्वलाई नबुझिकन दिगोविकास हुन सक्दैन । समाज विकासको प्रमुख माध्यम शिक्षा भएकोले स्थानीय स्तरमा व्यक्ति, समुदाय र सङ्घ संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी स्थानीय सम्पदाको महत्वलाई शिक्षाको मूलधारमा ल्याउन गरिएको प्रयास सन्धानीय छ । यस पाठ्यक्रमले आधारभूत तहमा अध्ययनरत कलिली मस्तिष्कका स-साना बालबालिकाहरुलाई आफ्नो परिवेशको जानकारी दिन आवश्यक भएकोले स्थानीय परिवेशका प्राकृतिक, साँस्कृतिक, धार्मिक तथा ऐतिहासिक सम्पदाहरुको समुन्नत स्थानीय तहका रूपमा परिचित यस घोडाघोडी नगरपालिकासँग सम्बन्धीत स्थानिय पाठ्यक्रम “हाम्रो परिवेश” कक्षा ६-८ प्रकाशन हुन लागेकोमा खुसी लागेको छ ।

स्थानीय स्तरमा भाषा, आफ्नो संस्कृति, रहनसहन, मुख्य क्षेत्रहरु लगायतका विषयवस्तुहरु समेटेर आफ्नो पहिचान कसरी कायम गर्न सकिन्छ ? एक आपसमा भाईचाराको भावना कसरी जागृत गराउन सकिन्छ ? समाजमा सबैको अस्थित्व कसरी कायम गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा यसले जोड दिएको छ । समाज र वातावरणको विग्रदो अवस्था, बहदो प्रदुषण, प्राकृतिक स्रोतको अत्याधिक प्रयोग, जलवायु प्रदर्शन जस्ता कारणले पृथ्वीको अस्थित्वलाई चुनौति दिइरहेको आजको अवस्थामा संरक्षण शिक्षा अपरिहार्य छ । यसमा पनि घोडाघोडी ताल, सीताकुवा,ओजुवा ताल, चिडियाताल बुलबुलले जस्ता महत्वपूर्ण सम्पदाहरु भएको यस घोडाघोडी नगरपालिकाको लागि स्थानीय पाठ्यक्रम अति आवश्यक रहेको छ ।

यस पाठ्यक्रमले आफ्नो प्राकृतिक, साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक सम्पदाहरुको संरक्षण एवम् प्रवर्द्धनमा लाग्न अभिप्रेति गर्न सहयोग गर्नेछ भने आफ्नो परम्परा, संस्कार तथा संस्कृति, खेल तथा परम्परागत प्रविधिको बारेमा जानकारी लिने र यसको संरक्षण र पुस्तान्तरणमा सहयोग गर्नेछ भन्ने मैले विश्वास लिएको छु । स्थानीय विषयवस्तुहरुलाई मातृभाषा र देवनागरिक लिपीको नेपाली भाषामा सिकाई सहजीकरण गर्न सकिने व्यवस्था भएकोले यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन थप प्रभावकारी हुनेछ भन्ने आशा लिएको छु । यो पाठ्यक्रम विकास गरि लागु गर्न तत्परता देखाउनुहुने घोडाघोडी नगरपालिकाका शिक्षा सम्वद्ध सम्पूर्ण महानुभावहरु, पाठ्यक्रमलाई मूत रूप दिन प्राविधिक तथा प्रकाशन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने शिक्षा यूवा तथा खेलकुद शाखा, नगर शिक्षा समितिका पदाधिकारीहरु, शिक्षकका विभिन्न पेसागत सङ्घ संगठन, नगरकार्यपालिकाका सदस्य ज्यूहरु, वडाध्यक्षज्यूहरु, प्रमुख प्रशसकिय अधिकृत ज्यू, नगर उप प्रमुख ज्यू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहान्छु । यो स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय भाषा संस्कृति कला तथा यस क्षेत्रको सम्पदा संरक्षण र प्रवर्द्धनमा सययोगी हुनेछ भन्ने आशा लिएको छु ।

अन्तमा यस पाठ्यक्रमको सफल कार्यान्वयन तथा दिगोपनाको कामना गर्दछु ।

ममता प्रसाद चौधरी
नगर प्रमुख

विषय सूची

परिच्छेद १

क्र.सं.	विषय सूची	पेज नं.
१	पृष्ठभूमी	१
२	विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य	१
३	विद्यालय शिक्षाको तहगत संरचना र उमेर	२
४	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-८) का तहगत सक्षमता	३
५	शिक्षाको माध्ययम	४
६	कार्यान्यन योजना	४
७	पाठ्यक्रम विकास स्वीकृति र परिमार्जन	५

परिच्छेद २

१	परिचय	६
२	तहगत सक्षमता	६
३	कक्षागत सिकाइ उपलब्धी	७
४	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	१०
५	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	१४
६	सम्भावित परयोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य	४१
७	सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया	४३
८.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन	४४

पारिच्छेद : १

परिचय

१. पृष्ठभूमि

पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जन निरन्तर प्रक्रिया हो । समाजको माग र सिकारुको आवश्यकताका आधारमा पाठ्यक्रममा समसामयिक, विश्वव्यापी र स्थानीय विषयवस्तुलाई समावेश गरिन्छ । कुनै तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीमा व्यवहारकुशल तथा जीवनोपयोगी सिप र सक्षमताहरू विकास गर्न पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सिकारुमैत्री बनाउने प्रयास गरिन्छ । यसै क्रममा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपको सैद्धान्तिक अवधारणाअनुसार आधारभूत तह कक्षा ६-८ को लागि स्थानीय आवश्यकतामा आधारित स्थानीय सराकारवालाहरूकै संलग्नता र सहभागितामा यो स्थानीय पाठ्यक्रम **हाम्रो परिवेश** विकास गरिएको छ । पाठ्यक्रमको मौजुदा संरचनाअनुसार आधारभूत तहमा कक्षा १-३ मा साप्ताहिक ५ पाठ्यघण्टाका दरले वार्षिक १६० पाठ्यघण्टा मातृभाषिक सिप/स्थानीय विषयवस्तुसम्बन्धी क्रियाकलाप र कक्षा ४-८ मा साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टाका दरले वार्षिक १२८ पाठ्यघण्टा र कक्षा ६-८ मा साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टाका दरले वार्षिक १२८ पाठ्यघण्टा मातृभाषा/स्थानीय विषय समावेश गरिएको छ । स्थानीय विषयअन्तर्गत मातृभाषा तथा स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिमा आधारित विषयसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप समावेश हुने छन् । यसअन्तर्गतका सिर्जनात्मक सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलापलाई अन्य विषयक्षेत्रका क्रियाकलापसँग पनि सम्बन्धित गराउन सकिन्छ । स्थानीय तहले विद्यालयको सहभागितामा स्थानीय विज्ञ, अभिभावक तथा शिक्षकको सहयोगमा स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्ने नीतिगत व्यवस्था अनुरूप यो पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ ।

२. कक्षा ६ र ८ को पाठ्यक्रम संरचना

क्र.स.	साधारण	संस्कृत शिक्षा/गुरुकुल/वेद विद्यालय शिक्षा	गोन्पा तथा विहार/मदरर्ता शिक्षा	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१.	नेपाली	नेपाली	नेपाली	५	१६०
२.	अङ्ग्रेजी	अङ्ग्रेजी वा संस्कृत रचना	अङ्ग्रेजी	५	१६०
३.	गणित	गणित	गणित	५	१६०
४.	विज्ञान तथा प्रविधि	विज्ञान तथा प्रविधि वा संस्कृत व्याकरण	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५.	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा वा कर्मकाण्ड	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा	५	१६०
६.	त्याल्य तथा शारीरिक शिक्षा	संस्कृत भाषा	स्थानीय विषय वा बौद्ध शिक्षा वा सम्भोटा व्याकरण वा अन्य वा आचार शिक्षा (दिनियात) वा कुरान (अरेबिक)	३	९६
७.	मातृभाषा वा स्थानीय विषय वा संस्कृत भाषा	वेद वा नीति शास्त्र	भोटभाषा वा पाली भाषा वा संस्कृत वा अन्य भाषा वा उर्दू भाषा	४	१२८
जम्मा				३२	१०२४

३. विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य :

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसार विद्यालय शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू निम्नानुसार हुने छन् :

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसार विद्यालय शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू निम्नानुसार हुने छन् :

- (क) प्रत्येक व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभा प्रस्फुटन गरी व्यक्तित्व विकास गर्ने ,
- (ख) सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका मूल्य तथा मान्यताप्रति प्रतिबद्ध, राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति बफादार, स्वाभिमानी, सामाजिक तथा साँस्कृतिक विविधतालाई सम्मान गर्ने, चरित्रवान्, नैतिकवान् एवम् जिम्मेवार नागरिक तयार गर्ने ,
- (ग) श्रमप्रति सम्मान एवम् सकारात्मक सोच भएका, रोजगार तथा स्वरोजगारोन्मुख, उत्पादनशील, उद्यमशील र सिपयुक्त नागरिक तयार गर्ने ,
- (घ) व्यक्तिको सामाजिकीकरणमा सहयोग गर्दै सामाजिक सद्भाव तथा सहिष्णुता र राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्न सहयोग पुर्याउने ,
- (ङ) प्राकृतिक तथा राष्ट्रिय सम्पदा र पर्यावरणको संरक्षण, संवर्धन र सदुपयोग गर्दै दीगो विकासमा योगदान गर्ने सचेत नागरिक तयार गर्ने ,
- (च) प्रत्येक व्यक्तिमा शान्ति, मानव अधिकार, समानता, समावेशिता र सामाजिक न्यायका मान्यताअनुरूपको आचरण विकास गरी समतामूलक, समावेशी, न्यायपूर्ण र समाजवादउन्मुख राष्ट्र निर्माणमा मद्दत गर्ने ,
- (छ) राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धी, आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गर्न सक्ने विश्व परिवेश सुहाउँदो दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने ,
- (ज) वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिप, सिद्धान्त तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न सक्ने वैज्ञानिक सुभ्रबुभ भएका र खोज तथा अनुसन्धानमुखी जनशक्ति तयार गर्ने ,
- (झ) रचनात्मक तथा समालोचनात्मक चिन्तन गर्ने, जीवनोपयोगी सिप भएका, सहिष्णु र भाषिक सक्षमतामा निपूर्ण नागरिक तयार गर्ने ,
- (ञ) नेपाली मौलिक कला, संस्कृति, सौन्दर्य, आदर्श तथा वैशिष्ट्यहरूको संरक्षण, संवर्धन र विस्तारतर्फ अभिप्रेरित भई नेपाली पहिचानप्रति गौरव गर्ने नागरिक तयार गर्ने ,
- (ट) जलवायु परिवर्तन तथा प्राकृतिक एवम् मानव सिर्जित प्रकोपप्रति सचेत रही सम्भावित जोखिम न्यूनीकरण तथा विपद् व्यवस्थापन गर्न सक्षम नागरिक तयार गर्ने ,
- (ठ) सामाजिक न्यायमा आधारित समृद्ध राष्ट्र निर्माणका निम्ति आवश्यक मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

४. विद्यालय शिक्षाको तहगत संरचना र उमेर

नेपालको विद्यालय शिक्षा आधारभूत र माध्यमिक गरी दुई तहको रहेको छ । एक वर्ष अवधिको प्रारम्भिक बालविकास शिक्षापछि कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्म गरी जम्मा आठ वर्षको आधारभूत शिक्षा कायम गरिएको छ भने कक्षा ९ देखि १२ सम्मको चार वर्ष अवधिको शिक्षालाई माध्यमिक शिक्षा कायम गरिएको छ । माध्यमिक शिक्षा साधारण, परम्परागत र प्राविधिक तथा व्यावसायिक गरी तीन प्रकारको हुने छ । माध्यमिक शिक्षाको प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारतर्फ थप एक वर्ष अवधिको व्यावहारिक अभ्यास समेटिने छ । बालमनोविज्ञान, सिकारुको उमेर तथा सिकाइ क्षमता स्तरका आधारमा विद्यालय शिक्षाको तहगत र कक्षागत खाका देहायबमोजिम हुने छ :

विद्यालय शिक्षाको तहगत र कक्षागत संरचना

विद्यालयको तह	कक्षा	उमेर समूह	सिकाइ क्षमतास्तर
प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षा	प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षा	४ वर्ष	
आधारभूत	कक्षा १- ३	५ देखि ७ वर्षसम्म	तह १
	कक्षा ४ - ५	८ देखि ९ वर्षसम्म	तह २
	कक्षा ६ - ८	१० देखि १२ वर्षसम्म	तह ३
माध्यमिक	कक्षा ९ - १०	१३ देखि १४ वर्षसम्म	तह ४
	कक्षा ११ - १२	१५ देखि १६ वर्षसम्म	तह ५

५. आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-८) का तहगत सक्षमता :

आधारभूत शिक्षाले विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षाका माध्यमद्वारा बालबालिकामा अन्तर्निहित प्रतिभाको विकास गर्ने लक्ष्य राखेको छ । यस तहको शिक्षाको मुख्य उद्देश्य राष्ट्रप्रेम र लोकतन्त्रमा विश्वास गरी राष्ट्रियताको संरक्षण र संवर्धन गर्ने, अधिकार र कर्तव्यको पालनासहित स्वतन्त्रताको सम्मान गर्ने, सामाजिक र प्राकृतिक वातावरणप्रति सचेत भई मानवीय मूल्य र मान्यताअनुकूल व्यवहार गर्ने कर्तव्यनिष्ठ नागरिक उत्पादन गर्ने हो । यस तहको शिक्षा प्राप्त गरिसकेका बालबालिकाहरु आफ्ना विचार आदानप्रदान एवम् दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्या सामाधान गर्न सक्षम, स्वावलम्बी, परिश्रमी, वैज्ञानिक सुभक्तु भएका, स्वास्थ्यप्रति सचेत र नैतिकवान हुनेछन् । विद्यालय शिक्षाअन्तर्गत आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-८) का विद्यार्थीले हासिल गर्ने सक्षमताहरु निम्नबमोजिम हुनेछन् :

१. देशप्रेम तथा राष्ट्रिय एकताको भावना एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य, मान्यता तथा संस्कार व्यवहारमा प्रदर्शन,
२. भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यावहारिक, सिर्जनात्मक एवम् सान्दर्भिक प्रयोग,
३. सूचना र विचारहरुको आदान प्रदान, विश्लेषण तथा सूचना प्रविधिको समुचित प्रयोग,
४. तार्किक तथा व्यावहारिक गणितीय ज्ञान, सिप एवम् अभिवृत्ति विकास र प्रयोग,
५. वैज्ञानिक आवधारणा, तथ्य, सिद्धान्त र नियमप्रतिको जिज्ञासा एवम् बोध र व्यावहारिक जीवनमा प्रयोग,
६. मानव मूल्य र मान्यता एवम् सामाजिक गुणको विकास तथा नागरिक कर्तव्यप्रति सजगता,
७. जनसङ्ख्या, वातावरण संरक्षण र दिगो विकासविचको अन्तरसम्बन्धको बोध र व्यवस्थापनमा सहयोग,
८. शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर जीवनशैली र जीवनोपयोगी सिपको विकास,
९. स्थानीय, आधुनिक पेसा, व्यवसाय र प्रविधि एवम् श्रमप्रति सम्मान तथा व्यवहारकुशल सिपको प्रयोग,
१०. नेपाली कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्धन एवम् सिर्जनशीलताको विकास र प्रयोग,
११. राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय परिवेशसँग परिचित भई विविधता, विश्वबन्धुत्व र सहअस्तित्व बोध तथा स्वीकार,
१२. दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्याहरुको पहिचान, विश्लेषण तथा समाधान

६. शिक्षाको माध्यम

घोडाघोडी नगरपालिकामा बहुसाँस्कृतिक र बहुभाषिक समुदायको बसोबास रहेकाले यहाँ विभिन्न जातजाति र साँस्कृतिक पृष्ठभूमि भएका मानिसहरू बस्दछन् । यस नगरपालिकामा प्रायःजसो समुदायमा मिश्रित प्रकारको बसोबास भएकाले विद्यालयहरूमा समेत विभिन्न भाषिक तथा साँस्कृतिक पृष्ठभूमिका विद्यार्थीहरू छन् । यहाँका विद्यालयहरूमा भाषिक दृष्टिले मिश्रित कक्षा भएकाले धेरैजसो विद्यालयमा द्विभाषिक तथा बहुभाषिक अवस्था रहेको छ ।

विभिन्न भाषिक पृष्ठभूमि भएका बालबालिकाहरू विद्यालयमा भर्ना हुँदा घरपरिवार वा समुदायमा उनीहरूले प्रयोग गरिरहेको भाषा प्रयोग गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिएमा सिकाइ सहज र प्रभावकारी हुने छ । दोस्रो भाषामा शिक्षणसिकाइ सुरु गर्दा भाषा नबुझ्नाले बालबालिकाहरू विद्यालय तथा कक्षाकोठामा नरमाउने, कक्षा छाड्ने, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सहभागी नहुने पनि हुन सक्दछन् । त्यसैले कक्षा १-३ मा बालबालिकालाई मातृभाषाका माध्यमले शिक्षण गर्ने गरी पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ भने कक्षा ४-५ मा आवश्यकतानुरूप मातृभाषाको प्रयोग गर्दै सिकाइ क्रियाकलाप क्रमशः नेपाली भाषाउन्मुख हुनेछ । यसबाट सिकाइ प्रक्रिया रुचिकर र प्रभावकारी हुन गई समग्रमा शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुग्न जाने देखिन्छ । सङ्क्रमण सहज हुने अनुसन्धानले देखाएका तथ्यहरूलाई दृष्टिगत गरी मातृभाषा वा घरपरिवार तथा यसै कुरालाई मध्यनजर गरी घोडाघोडी नगरपालिकामा स्थानीय परिवेशमा आधारित रही विद्यालयको भाषिक वातावरण अनुकूल हुने गरी नेपाली भाषामा यो स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागू गरिएको छ । यस पाठ्यक्रमलाई आवश्यकता र औचित्यका आधारमा अन्य भाषामा समेत सहजीकरण गर्न सकिनेछ ।

७. कार्यान्वयन योजना

पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गतिशील प्रक्रिया भएकाले यसको निर्माण र कार्यान्वयन सहज रेखीय पद्धतिका रूपमा नभई अन्तरसम्बन्धित चक्रका रूपमा रहने गर्दछ । पाठ्यक्रमका सन्दर्भहरूको विश्लेषण गरी अवधारणा विकास, पाठ्यक्रमको मस्यौदा तयार, विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग छलफलबाट राय तथा सुझाव प्राप्त गरी प्राप्त सुझावहरूसमेतलाई उपयुक्तताका आधारमा समावेश गरी यो पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले निर्दिष्ट गरेअनुसारको विद्यालय तहको पाठ्यक्रम संरचनामा आधारित भई तयार गरिएको यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्न विद्यालय तथा शिक्षकका लागि आवश्यक पर्ने पाठ्यक्रम निर्देशिका, शिक्षक निर्देशिका, विद्यार्थीका लागि आवश्यक पाठ्यपुस्तक, अभ्यासपुस्तिका, सन्दर्भ सामग्रीलगायतका सिकाइ सामग्रीहरू विकास गरी तिनको परीक्षण तथा सुधार गर्नु आवश्यक छ भने अर्कातिर नयाँ विषयवस्तु र सिकाइ प्रक्रियामा निपुण हुने गरी शिक्षकको विकास र छनोट गर्नु पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि अनिवार्य छ । यसले विद्यमान शिक्षक तयारी र शिक्षक पेसागत विकास कार्यक्रममा परिमार्जन आवश्यक देखाएको छ । त्यसै गरी पाठ्यक्रमको नयाँ ढाँचाअनुसारको शिक्षण सिकाइ कार्य सञ्चालन गरी विद्यार्थीमा अपेक्षित सक्षमता हाँसिल गराउनका लागि शिक्षण सिकाइ विधि तथा प्रक्रियामा सुधार गरी क्रियाकलापमुखी र विद्यार्थीकेन्द्रित बनाइनु आवश्यक छ भने विद्यार्थीको मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइका रूपमा र सिकाइका लागि उपयोग गर्नुपर्ने हुन्छ ।

विद्यालय तहमा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले दिएको पाठ्यक्रम संरचना तथा आधारअनुसार निर्माण गरिएको कक्षा ६-८ को यो पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनको तालिका यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

कार्यान्वयन योजना

कक्षा	शै.व. २०७८	शै.व. २०७९	शै.व. २०८०
६	कार्यान्वयन		
७		कार्यान्वयन	
८			कार्यान्वयन

८. पाठ्यक्रम विकास, स्वीकृति र परिमार्जन

विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपले मार्गदर्शन गरेअनुसार स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र परिमार्जन स्थानीय तहले गर्ने छ । पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र पाठ्यसामग्रीको विकास तथा निर्माण प्रक्रियामा महिला, आदिवासी/जनजाति समूह, दलित,अपाङ्गता भएका, सीमान्तकृत समूहका व्यक्तिहरू, अभिभावक, शिक्षक, नागरिक समाज र मानव अधिकार तथा बाल अधिकार विशेषज्ञहरूसमेतको व्यापक प्रतिनिधित्व गराइने छ । साथै स्थानीय तहमा पाठ्यक्रम विकाससम्बन्धी कार्य हुँदासमेत विशेषज्ञसहित सरोकारवालाहरूको समावेशी प्रतिनिधित्व गराइने छ । स्थानीय तहले विकास गर्ने स्थानीय पाठ्यक्रमको स्वीकृतिको संस्थागत व्यवस्था स्थानीय तहले गर्ने छ । पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र पाठ्यसामग्रीको विकास गर्दा तोकिएको प्रक्रियाअनुसार गरिने छ । पाठ्यक्रमको अद्यावधिक परिमार्जन तथा सुधार गर्ने कार्य निम्नानुसार गरिने छ :

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपले निर्देश गरेअनुसार स्थानीय पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र पाठ्यसामग्रीको विकास गरिने छ ।

- आवश्यकतानुसार स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकलाई प्रत्येक वर्ष अद्यावधिक गरिने छ ।
- सामान्यतया प्रत्येक पाँच वर्षमा समसामयिक परिमार्जन गरिने छ ।
- सामान्यतया प्रत्येक दश वर्षमा पुनरावलोकन गरी समयानुकूल परिवर्तन गरिने छ ।

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो परिवेश

१. परिचय

नेपालको संविधानले विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र राखेको छ । शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा व्यवस्था गरी शैक्षिक अधिकारको निक्षेपण र स्थानीयकरण मार्फत बलियो शैक्षिक जग निर्माणको मार्ग प्रशस्त गरेको छ । १५ औं योजनाले परम्परागत र स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिको संवर्द्धन तथा संरक्षण गर्दै वैज्ञानिक खोज एवम् अनुसन्धानबाट प्रतिपादित नवीनतम प्रविधिलाई मुलुकको समग्र विकास प्रक्रियामा उपयोग गर्ने रणनीति तय गरेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तहमा एउटा विषयका रूपमा स्थानीय विषय वा मातृभाषाको पाठ्यक्रम स्थानीय तहले तयार गरी पठनपाठन गराउनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । सङ्घीय सरकारले समग्र पाठ्यक्रम तथा परीक्षासम्बन्धी मापदण्ड, नीति, गुणस्तरका सूचक र बेन्चमार्क तयार गर्नुपर्ने, प्रदेश सरकारले सो सम्बन्धमा क्षमता विकास र समन्वय गर्ने तथा स्थानीय सरकारले सङ्घीय नीतिभित्र रही स्थानीय नीति निर्माण र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । त्यसैगरी दिगो विकासका लक्ष्य, २०३० को सफल कार्यान्वयनका राष्ट्रिय रणनीतिमा समेत स्थानीय क्षमता, ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई सबलीकरण गरी गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्न सकिने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

यो पाठ्यक्रम राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ र स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका प्रावधानलाई ध्यान दिई विकास गरिएको छ । यो पाठ्यक्रम निर्माणको मुख्य उद्देश्य स्थानीय विषयवस्तु, स्थानीय आवश्यकता पहिचान गरी स्थानीय सहभागिता र विज्ञताको संलग्नतामा पाठ्यक्रम विकास गर्ने, विद्यार्थीहरूमा स्थानीय ज्ञान, सिप, अभिवृत्तिको विकास गर्ने, श्रमको सम्मान गर्ने भावनाको विकासको साथै स्थानीय पेसा, व्यवसाय, प्रविधि, मूल्य मान्यता, वातावरण संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने रहेको छ । यसका लागि प्रारम्भिक कक्षादेखि नै स्थानीय परिवेशसँग परिचित गराउनका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । स्थानीय ज्ञान, सिप, प्रविधि, संस्कृति, प्रकृति, संस्कार, कला, भाषा, साहित्यको संवर्द्धन र सबलीकरणबाट मात्र अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने सोच, क्षमता विकास र वस्तु उत्पादन गर्न सकिने तथ्यलाई दृष्टिगत गरी स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणालाई अगाडि सारिएको छ । यस पाठ्यक्रममा विशेषतः घोडाघोडी नगरपालिकाको परिचय, नक्साङ्कन र इतिहास, नगरपालिकाको गठन, सेवा प्रवाह र नगरका गौरव आयोजनाहरू, नगरभित्रको रीतिरिवाज, संस्कार र संस्कृति, स्थानीय धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरू, स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधि, सङ्क्रामक रोगहरू, स्थानीय प्रकोप र जोखिमको पहिचान तथा व्यवस्थापन जस्ता पक्षहरू समावेश गरिएका छन् । गरेर सिकने पद्धतिमा आधारित भई सिकाइ सहजीकरण गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले विभिन्न माध्यमबाट प्राप्त ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिलाई विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग गर्ने खालका क्रियाकलापलाई जोड दिएको छ ।

२. तहगत सक्षमता

१. घोडाघोडीको संक्षिप्त परिचय, नक्साङ्कन र इतिहासको जानकारी
२. नगरपालिकाको गठन, सेवा प्रवाह र नगरका गौरव आयोजनाहरूको पहिचान
३. नगरभित्रको रीतिरिवाज, संस्कार र संस्कृतिको खोजी, पहिचान र संरक्षण
४. स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूको खोज, पहिचान र संरक्षणमा तत्परता
५. स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय, महत्व, सम्भावना र सिपको अभ्यास
६. सिकलसेल लगायत सङ्क्रामक रोगप्रति सजग र सचेतना प्रवाह
७. स्थानीय प्रकोप र जोखिम व्यवस्थापनको अवधारणा बोध र व्यवस्थापनमा सहयोग

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१. हाम्रो नगर, जिल्ला र प्रदेश	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मुख्य मुख्य स्थानहरू देखाउन ➤ वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको जानकारी प्राप्त गर्न ➤ वडा कार्यालयबाट बालबालिकालाई प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको जानकारी लिन ➤ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति थाहा पाउन साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका थाहा पाउन ➤ वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी हासिल गर्न ➤ नगर कार्यपालिका र वडाका जनप्रतिनिधिको नाम र पद भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ कैलाली जिल्लाको नक्सा कोर्न र आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक स्थल देखाउन ➤ नगरपालिकाका मुख्य आयोजनाको परिचय दिन ➤ नगरपालिकाका मुख्य आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँ तथा टोलमा सञ्चालित आयोजनाको जानकारी दिन ➤ घोडाघोडी नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्था वर्णन गर्न ➤ नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी प्राप्त गर्न ➤ नगरपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाको बारेमा भन्न ➤ नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सुदूरपश्चिम प्रदेशको नक्सा कोर्न र आफ्नो जिल्ला, नगरपालिका र मुख्य मुख्य स्थान र तथ्यहरू देखाउन ➤ घोडाघोडी नगरपालिकाको विगत र वर्तमान अवस्था बारे जानकारी हासिल गर्न ➤ नगरसभाको बैठक बस्ने तरिका काम, कर्तव्य र अधिकार भन्न ➤ नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका तथा न्यायिक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी लिन ➤ नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी दिन ➤ घोडाघोडी नगरपालिकाको (शिक्षासम्बन्धी ऐन, कार्यविधि, विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, सहकारी ऐन आदि)को जानकारी दिन
२. हाम्रो संस्कार, संस्कृति र परम्परा	<ul style="list-style-type: none"> ➤ थारू/खस आर्य/अल्पसंख्यक समुदायको भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन ➤ थारू समुदायको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय दिन ➤ थारू समुदायले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको संक्षिप्त परिचय दिन ➤ थारू समुदायले गाउने लोकगीत गाउन ➤ थारू समुदायले बजाउने बाजाको पहिचान गर्न र बजाउन ➤ थारू समुदायको लोकनृत्य प्रदर्शन गर्न ➤ धार्मिक स्थलको परिचय दिन (घोडाघोडी मन्दिर, बुटका बाबा मन्दिर, अस्ताबाबा मन्दिर आदि) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको संक्षिप्त जानकारी दिन ➤ राजी र बादीले गाउने लोकगीतहरूको अभ्यास गर्न ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले बजाउने बाजाको परिचय दिन र बजाउने अभ्यास गर्न ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले गर्ने लोकनृत्यको अभ्यास गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत सङ्गठन प्रणाली- भलमन्सा/बरघर) को परिचय, काम, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न ➤ खस/आर्य समुदायको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न ➤ मुखिया प्रणालीको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न ➤ हाम्रा सामाजिक समस्या र समाधानका उपाय (कमलरी प्रथा, बालीघरे प्रथा, कमैया प्रथा,छाउपडी प्रथा) भन्न ➤ असल संस्कृति हस्तान्तरणका उपाय भन्न ➤ धर्मका असल कुराहरु भन्न
३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	<ul style="list-style-type: none"> ➤ होमस्टेको परिचय दिन र यसको महत्व भन्न (माघी होमस्टे) ➤ कृषि (मसिना धान, बेसार, मकै अभियान, लसुन-प्याज मिसन) र पशुपालन (उन्नत भैंसी, बाखा, कुखुरा पालन आदि) को परिचय दिन ➤ घोडाघोडीमा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी सिमसार क्षेत्र, सीताकुवा, बुलबुले, चिडिया ताल को परिचय दिन र आर्थिक महत्व पहिचान गर्न ➤ स्थानीय कृषि उत्पादन (धान, गहुँ तेलहन दलहन, उखु प्रशोधन उद्योग, मसला खेती, कृषि उपकरण) विधि जान्न र व्यवहारमा उतार्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय दिन तथा महत्व भन्न ➤ आरन र कलको परिचय दिन तथा कार्यप्रक्रिया भन्न ➤ बालीघरे प्रथाको असल र सुधार गर्नुपर्ने पक्षको पहिचान गर्न ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्न (माटोको भाँडा,

	<p>भन्न</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्न (डोरी बाटुने, डोरीका प्रकार र प्रयोजन, हाते पडुखा) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीय वीउ विजन संरक्षण गर्ने तरिका भन्न र अवलम्बन गर्न ➤ स्थानीय वीउ विजन भण्डारणका परम्परागत शैलीको पहिचान र अवलम्बन गर्न ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीहरू निर्माण गर्न (सुप्पो, डालो, छिटनी, बेरी आदि) 	<p>मादल)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौती पहिचान गर्न ➤ पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना बारे भन्न ➤ मेला/जात्रा/महोत्सव आदिको परिचय तथा महत्व
<p>४. स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल एनिमियाको परिचय दिन र लक्षण भन्न ➤ व्यक्तिगत सरसफाईको महत्वबारे जानकारी र व्यक्तिगत सरसफाई राख्न ➤ लक्कुडाल/टिफु खेल खेल्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेलको वर्तमान अवस्था भन्न र कारण भन्न ➤ विद्यालयमा स्थानीयरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत अवस्था बारे छलफल ➤ स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूको परिचय दिन र सेवा लिन ➤ आराम खेल खेल्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल रोगको रोकथाम र उपचार विधि भन्न ➤ सुनौला हजार दिनको परिचय र महत्व भन्न ➤ छुर.खेल खेल्न
<p>५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विपद् जोखिम न्यूनीकरणको परिचय दिन ➤ विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी दिन ➤ कन्द्रा नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयास पहिचान गर्न ➤ वडामा भएका वन र त्यहाँ पाइने वस्तुको पहिचान गर्न ➤ घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्व भन्न ➤ वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपणमा सहभागी हुन ➤ हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्व, तरिका भन्न र हरियाली प्रवर्द्धनमा सहभागिता हुन ➤ हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा भन्न ➤ विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माणमा सहभागी हुन ➤ घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुनसक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान र अवलम्बन गर्न ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपाय पहिचान गरी अभ्यास गर्न ➤ नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्य पहिचान गर्न ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिका भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीयस्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय भन्न ➤ वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्न र सहभागी हुन ➤ नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेको कार्यहरू भन्न ➤ वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व, फाइदा भन्न ➤ वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न ➤ हरित घर तथा विद्यालय आवश्यकता तथा महत्व भन्न ➤ घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण गर्न ➤ घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापनअन्तर्गत सोर्कपिट/खाल्डो/लहडोरा निर्माण गर्न र करेसाबारीमा उपयोग गर्न ➤ घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत गड्यौले मल बनाउन र उपयोग गर्न ➤ दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न ➤ दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न ➤ सामुदायिक वनको आवश्यकता र महत्व 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागी हुन ➤ नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको जानकारी हासिल गर्न र सहभागी हुन ➤ विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका ➤ वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका पहिचान गर्न ➤ खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न ➤ घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न, उपयोग भन्न तथा बजारीकरण गर्न ➤ हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान र अवलम्बन गर्न ➤ हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्ष पहिचान गर्न ➤ हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायको खोजी गरी ती उपाय अवलम्बन गर्न ➤ स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्न ➤ आकाशे पानी सङ्कलन विधि भन्न, सङ्कलन र उपयोग गर्न ➤ घरायसी ठोस फोहोरको

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामुदायिक वनको परिचय 		<p>व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिड तथा पिट कम्पोष्टिड गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्थाहरू र नगरपालिकाको भूमिका भन्न ➤ दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू पहिचान गरी प्रभावकारी बनाउने उपायको खोजी गर्न ➤ सामुदायिक वनको संरक्षणका उपायहरू
<p>६. जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको सामान्य परिचय दिन ➤ प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकास गर्न ➤ असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गर्न ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताका आधारमा आफ्नो लक्ष्य किटान गर्न ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान र अभ्यास गर्न ➤ बालविवाह, बहुविवाहका कारण र न्यूनीकरणका उपायहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको महत्व र उचित प्रयोग गर्न ➤ असल नागरिक हुन आवश्यक सिपहरू पहिचान गरी प्रयोग गर्न ➤ घर छरछिमेक र विद्यालयमा हुने सामान्य विवाद र भगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकास गर्न ➤ असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गरी सोको अभ्यास र प्रदर्शन गर्न ➤ आत्महत्याका कारण र यसको न्यूनीकरणका उपायहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको दुरुपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायको खोजी गर्न ➤ हाम्रो समुदाय र नगरपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहिताको बोध गर्न ➤ जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायको खोजी गर्न ➤ आत्मविश्वास र निर्णय लिनसक्ने क्षमताको विकास गर्न ➤ असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको अभ्यास तथा प्रदर्शन गर्न ➤ सडक दुर्घटना न्यूनीकरणका उपायहरू
<p>७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगरभित्रका शैक्षिक तथा सामाजिक व्यक्तित्वकोहरूको चिनारी र उनीहरूको जीवनी भन्न ➤ घोडाघोडी नगरभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको विवरण तयार गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी नगरभित्रका सहिद, जनयुद्ध तथा जन आन्दोलनका घाइतेहरूको परिचय र उनीहरूको योगदानबारे चर्चा गर्न ➤ नगरभित्र उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय दिन र उक्त संस्थाले पुर्याएको योगदान वर्णन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आफ्नो नजिक रहेका सहकारी संस्थाहरूको परिचय एवम् उत्पादित वस्तु तथा सेवाको जानकारी लिन ➤ थारू भाषा उत्थान मञ्च र गोचाली परिवारको सामान्य परिचय र कार्य भन्न ➤ घोडाघोडी नगरपालिकाका वर्तमानका र प्रथम नगर प्रमुख, उप प्रमुखको जीवनी तथा योगदान भन्न ➤ वि.व्य.स.र.शि.अ.संघ को जानकारी दिन ।

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ६	का.घ	कक्षा ७	का.घ	कक्षा ८	का.घ.
१.हाम्रो नगर, जिल्ला र प्रदेश	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगरपालिकाको नक्सा निर्माण र मुख्य मुख्य स्थान ➤ वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाको जानकारी ➤ वडा कार्यालयबाट बालबालिकालाई प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको जानकारी ➤ नगरपालिकाभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका ➤ वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी ➤ नगर कार्यपालिका र वडाका जनप्रतिनिधिको नाम र पद 	२०	<ul style="list-style-type: none"> ➤ जिल्लाको नक्सा कोर्न र आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक स्थल ➤ नगरपालिकाका मुख्य मुख्य आयोजनाको परिचय ➤ नगरपालिकाका मुख्य मुख्य आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँ तथा टोलमा सञ्चालनमा आयोजनाको जानकारी ➤ घोडाघोडी नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्था ➤ नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी ➤ नगरपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा ➤ नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया 	२०	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सुदूरपश्चिम प्रदेशको नक्सा निर्माण र आफ्नो जिल्ला, नगरपालिका र मुख्य मुख्य स्थान र तथ्यहरूको अवस्थिति ➤ घोडाघोडी नगरपालिकाको विगत र वर्तमान अवस्थाको बारेमा जानकारी ➤ नगरसभाको बैठक बस्ने तरिका काम कर्तव्य र अधिकार ➤ नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी ➤ नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी ➤ (घोडाघोडीको शिक्षासम्बन्धी ऐन, कार्यविधि, घोडाघोडी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, सहकारी ऐन) 	२०
२. हाम्रो संस्कार, संस्कृति र परम्परा	<ul style="list-style-type: none"> ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक समुदायको भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय ➤ थारू जातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय ➤ थारू जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको संक्षिप्त परिचय ➤ थारू जातिले गाउने लोकगीत ➤ थारू जातिले बजाउने बाजाको पहिचान ➤ थारू जातिको लोकनृत्य प्रदर्शन ➤ धार्मिक स्थलको परिचय (घोडाघोडी मन्दिर, बुटका बाबा मन्दिर, अस्नाबाबा मन्दिर सीताकुवा आदि) 	२०	<ul style="list-style-type: none"> ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको संक्षिप्त जानकारी ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले गाउने गीतको अभ्यास ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले बजाउने बाजाको परिचय तथा बजाउने अभ्यास ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले गर्ने लोकनृत्यको अभ्यास 	२०	<ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत सङ्गठन प्रणाली ((भलमन्सा ,बर्घर) को परिचय, काम, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय ➤ बाह्यमण क्षेत्रीको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय ➤ मुखिया प्रणालीको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय ➤ हाम्रा समाजिक समस्या र समाधानका उपाय (कमलरी प्रथा, बालीघरे प्रथा, कम्पैया प्रथा छाउपडी प्रथा) ➤ असल संस्कृति हस्तान्तरणका उपाय ➤ धर्मका असल कुराहरु 	३०

<p>३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ होमस्टेको परिचय र यसको महत्व भन्ने (माथी होमस्टे) ➤ कृषि (मसिना धान, बेसार, मकै अभियान, लसुन-प्याज मिसन) र पशुपालन (उन्नत भैंसी, बाखा, कखुरा पालन आदि) को परिचय ➤ घोडाघोडीमा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण (डोरी बाट्ने, डोरीका प्रकार र प्रयोजन, हातेपड्खा आदि) 	<p>५</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी सिमसार क्षेत्र, सीताकुवा, बुलबुले, चिडिया तालको परिचय र आर्थिक महत्व पहिचान ➤ स्थानीय कृषि उत्पादन (धान, गहुँ तेलहन दलहन, उखु प्रशोधन उद्योग, मसला खेती, कृषि उपकरण) ➤ स्थानीय वीउ विजन संरक्षण गर्ने तरिका ➤ स्थानीय वीउ विजन भण्डारणका परम्परागत शैलीको पहिचान र अवलम्बन ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण (सुप्पो, डोको, छिटनी, बेरी आदि) 	<p>२५</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय र महत्व ➤ आरन र कलको परिचय र कार्यप्रक्रिया भन्ने ➤ बालीघरे प्रथाको असल र सुधार गर्नुपर्ने पक्षको पहिचान ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण -माटोको भाँडा, मादल) ➤ नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौती पहिचान ➤ पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना ➤ मेला,जात्रा, महोत्सव आदिको परिचय तथा महत्व 	<p>२०</p>
<p>४. स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल एनिमियाको परिचय र लक्षण ➤ व्यक्तिगत सरसरफाईको महत्वबारे जानकारी र व्यक्तिगत सरसफाइ ➤ लक्कडाल/टिफु खेल खेल्न 	<p>५</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण ➤ विद्यालयमा स्यानीटरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत अवस्था बारे छलफल ➤ स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय र सेवा ➤ आराम खेल खेल्न 	<p>५</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल रोगको रोकथाम र उपचार विधि ➤ सुनौला हजार दिनको परिचय र महत्व ➤ छुर खेल खेल्न 	<p>५</p>
<p>५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विपद् जोखिम न्यूनीकरणको परिचय ➤ विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी ➤ कन्द्रा नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयासको पहिचान ➤ वडामा भएका वन र ती वनमा पाइने वस्तुको पहिचान ➤ घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्व ➤ वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपणमा सहभागिता ➤ हरियाली प्रवर्द्धनको 	<p>३८</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीयस्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय ➤ वडास्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयासहरू र सहभागिता ➤ नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाले गरेका कार्य ➤ वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व, फाइदा ➤ वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको 	<p>३८</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागिता ➤ नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको जानकारी र सहभागी ➤ प्रकोप व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका ➤ वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय तथा स्थानीय सरकारको भूमिका पहिचान 	<p>२८</p>

	<p>परिचय, महत्व, तरिका र हरियाली प्रवर्द्धनमा सहभागिता</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा ➤ विद्यालयमा करेसावारीको निर्माणमा सहभागिता ➤ घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान र अवलम्बन ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपाय पहिचान तथा अभ्यास ➤ नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्य पहिचान ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिका ➤ सामुदायिक वनको परिचय 		<p>विद्यमान अवस्था</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ हरित घर र विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्व ➤ घर र विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण ➤ घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापनअन्तर्गत सोर्कपिट/खाल्डो/लहडोर । निर्माण र करेसावारीमा उपयोग ➤ घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गँड्यौले मल निर्माण र उपयोग ➤ दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध ➤ दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान ➤ सामुदायिक वनको आवश्यकता र महत्व 		<ul style="list-style-type: none"> ➤ खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण ➤ घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न, उपयोग र प्रयोग गर्न तथा यसको बजारीकरण ➤ हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान र अवलम्बन ➤ हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू पहिचान ➤ हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायको खोजी गरी तिनीहरूको अवलम्बन ➤ स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी ➤ आकासे पानी सङ्कलन विधि भन्ने, सङ्कलन र उपयोग ➤ घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोस्टिङ् तथा पिट कम्पोस्टिङ् गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्था र नगरपालिकाको भूमिका ➤ दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू पहिचान तथा प्रभावकारी बनाउने उपायको खोजी ➤ सामुदायिक वनको संरक्षणका उपायहरू 	
<p>६. जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको सामान्य परिचय ➤ प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकास ➤ असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन 	१०	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको महत्व र उचित प्रयोग ➤ असल नागरिक हुन आवश्यक सिप पहिचान गरी प्रयोग ➤ घर/विद्यालयमा हुने सामान्य विवाद र भगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकास ➤ असल स्वभावको प्रयोग 	१०	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको दुरुपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायको खोजी ➤ हाम्रो समुदाय र नगरपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहीताको बोध ➤ जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायको खोजी ➤ आत्मविश्वास र निर्णय 	१५

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताका आधारमा आफ्नो लक्ष्य किटान ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान र अभ्यास ➤ बालविवाह र बहु विवाह कारण र न्यूनीकरणका उपायहरू 		<p>गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्व-मूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यकासाथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गरी सोको अभ्यास र प्रदर्शन ➤ आत्महत्याका कारण र यसलाई न्यूनीकरणका उपायहरू 		<p>लिन सक्ने क्षमताको विकास</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुशी र सुखी हुने बानीको अभ्यास ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धतासाथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको अभ्यास र प्रदर्शन ➤ सडक दुर्घटना र यसको न्यूनीकरणका उपायहरू 	
७.स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगर भित्रका शैक्षिक व्यक्तित्वहरूको चिनारी र जीवनी भन्न ➤ घोडाघोडी नगरभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको विवरण तयार 	१०	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी नगरभित्रका सहिदहरू, जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइतेहरूको परिचय र उनीहरूको योगदान ➤ नगरभित्र उच्च शिक्षा तथा प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय र उक्त संस्थाको योगदान वर्णन 	१०	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आफ्नो नजिकै रहेको सहकारी संस्थाको परिचय एवम् उत्पादित वस्तु तथा सेवाको जानकारी ➤ थारू भाषा उत्थान मञ्च र गोचाली परिवारको सामान्य परिचय र कार्य ➤ घोडाघोडी नगरपालिकाको हालका र प्रथम नगर प्रमुख र उप प्रमुखको जीवनी तथा योगदान ➤ वि.व्य.स. र शि.अ.सङ्घको जानकारी 	१०
जम्मा		१२८		१२८		१२८

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

कक्षा ६

क्र. सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो नगर, जिल्ला र प्रदेश	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मुख्य मुख्य स्थानहरू देखाउने ➤ वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाको जानकारी प्राप्त गर्न ➤ वडा कार्यालयबाट बालबालिकालाई प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको जानकारी लिन ➤ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति थाहा पाउन साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका थाहा पाउन ➤ वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी हासिल गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मुख्य मुख्य स्थानहरू ➤ वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको जानकारी ➤ वडा कार्यालयबाट बालबालिकालाई प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको जानकारी ➤ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा तथा सेवा लिने तरिकाहरू ➤ वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाहरूका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नक्सा कोर्ने सरल विधि (वर्ग, ग्राफ, ट्रेसिड, टेम्प्लेट आदि)को प्रयोग गरी नगरपालिकाको नक्सा कोर्ने अभ्यास गराउने ➤ नक्सामा नगरपालिकाका मुख्य मुख्य स्थान देखाउने र संकेत गर्ने तरिका सिकाउने तथा अभ्यास गर्न लगाउने ➤ वडा कार्यालयबाट जनप्रतिनिधि वा कर्मचारीलाई बोलाइ वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा स्रोत कक्षा लिन लगाउने ➤ उल्लेखित जानकारीको आधारमा वडा कार्यालयबाट प्रदान गर्ने सेवा प्रवाहको सूची निर्माण गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने तथा आवश्यक पृष्ठपोषण दिने ➤ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायको जानकारी गराउने र अवस्थिति भन्ने ➤ सुरक्षा निकायले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका भन्ने ➤ सुरक्षा निकायको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी उक्त निकायले प्रदान गर्ने सेवाको जानकारी गराउन लगाउने ➤ वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे वडाका पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी जानकारी गराउन लगाउने वा विद्यार्थीलाई वडा कार्यालयमा भ्रमण गराई उक्त वडाले 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगरपालिकाको नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर ➤ नक्सामा नगरपालिकाका मुख्य मुख्य स्थान देखाएको र सङ्केत गरेको अवलोकन गरेर ➤ वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवा भन्न लगाएर ➤ वडा कार्यालयबाट बालबालिकालाई प्रदान गर्ने सेवा सुविधा बारे सोधेर ➤ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायको अवस्थिति र तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका भन्न लगाएर ➤ वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमको जानकारी दिन लगाएर ➤ नगरपालिकाको 	२०

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगरपालिका र वडाका जनप्रतिनिधिको नाम र पद भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगरपालिकाको जन प्रतिनिधिहरू नाम र पद 	<p>शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमको जानकारीको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ चार्टको माध्यमबाट नगरपालिकाको जनप्रतिनिधिको नाम र पद भन्ने 	<p>जनप्रतिनिधिको नाम र पद भन्न लगाएर</p>	
२	हाम्रो संस्कार संस्कृति र परम्परा	<ul style="list-style-type: none"> ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक समुदायकोको भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय दिन ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको संक्षिप्त परिचय दिन ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले गाँउने लोक/परम्परागत गीत गाँउन ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिहरूले बजाउने बाजाहरूको पहिचान गर्न र बजाउन 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक समुदायको भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको संक्षिप्त परिचय ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले गाउने लोकगीत ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले बजाउने बाजाको पहिचान 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक समुदायको भेषभूषा, संस्कृति र चाडपर्व समेटिएको वृत्तचित्र देखाउने ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिमा जन्मदेखि मृत्युसम्म गरिने विविध संस्कारका बारेमा छलफल र विज्ञको उपयोग गरी प्रदान गराउने ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको संक्षिप्त परिचय स्थानीय स्रोतव्यक्ति बोलाई भन्न लगाउने ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको बारेमा छलफल गराउने र संक्षिप्त परिचय दिने ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले गाउने लोकगीत गाउन सङ्कलन गर्न र गाउन लगाउने ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले बजाउने स्थानीय लोकबाजा बजाउने अभ्यास गराउने । यसको लागि बजाउन जान्ने थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक समुदायका व्यक्तिलाई बाजासहित ल्याएर 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक समुदायको जातिले लगाउने परम्परागत पहिरन ,गहना र चाडपर्वको नाम भन्न लगाएर ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिमा जन्मदेखि मृत्युसम्म गरिने विविध संस्कारका बारे सोधेर ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठबारे सोधेर ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले गाउने लोकगीत गाउन लगाएर ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले बजाउने स्थानीय लोकबाजा बजाएको 	३०

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिको लोकनृत्य प्रदर्शन गर्न ➤ धार्मिक स्थलको परिचय दिन (घोडाघोडी मन्दिर, बुटका बाबा, अस्नाबाबा, सीता कुवा आदि) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिको लोकनृत्य प्रदर्शन ➤ धार्मिक स्थलको परिचय (घोडाघोडी मन्दिर, बुटका बाबा, अस्नाबाबा, सीता कुवा आदि) 	<p>बजाउन सिकाउने</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक नाच नाचन जान्ने विद्यार्थीलाई गीत र तालमा नृत्य गर्न लगाउने वा मोबाइल फोनबाट थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक सम्बन्धी गीत बजाएर नृत्य अभ्यास गर्न लगाउने ➤ थारू जातिमा प्रचलित सखिया,मुड्ग्रहवा आदि नृत्यका भिडियो क्लिप देखाउने र विद्यार्थीलाई नाचन प्रेरित गर्ने । ➤ चित्र, पोस्टरको प्रयोगबाट धार्मिकस्थल (घोडाघोडी मन्दिर, बुटका बाबा, अस्नाबाबा, सीता कुवा आदि)को परिचय दिने ➤ (घोडाघोडी मन्दिर, बुटकाबाबा, अस्नाबाबा, सीता कुवा आदि)कुनै एक धार्मिक स्थलको भ्रमण गराउने र अवलोकन गरेका पक्षलाई समेटी उक्त धार्मिक स्थलको बारेमा प्रस्तुत गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ अवलोकन गरेर थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको परिचय दिन लगाएर ➤ थारू/खस आर्य /अल्पसङ्ख्यक नृत्यको अवलोकन गरेर ➤ थारू जातिमा प्रचलित सखिया,मुड्ग्रहवा आदि नृत्यको अवलोकन गरेर ➤ घोडाघोडी मन्दिर, बुटका बाबा, अस्नाबाबा, सीता कुवा आदिको परिचय सोधेर 	
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	<ul style="list-style-type: none"> ➤ होमस्टेको परिचय दिन र यसको महत्व भन्न (माघी होमस्टे) ➤ कृषि (मिसना धान, बेसार, मकै मिसन, लसुन प्याज मिसन) र पशुपालन (उन्नत भैंसी, बाखा, कुखुरा पालन आदि) को परिचय दिन 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ होमस्टेको परिचय र यसको महत्व (माघी होमस्टे) ➤ कृषि र पशुपालनको परिचय 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ माघी होमस्टेको अवलोकन भ्रमण गराउने र प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने ➤ उक्त होमस्टेको महत्व भन्न लगाउने ➤ होमस्टेको परिचय, सञ्चालन विधि, महत्व, सम्भावना र चुनौतिको बारेमा समूहगत छलफल गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने ➤ चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट स्थानीयस्तर तथा घरमा खेती गर्न सकिने मिसना धान, बेसार, मकै मिसन, लसुन प्याज मिसन तथा पशुपालन : उन्नत भैंसी, बाखा, कुखुरा पालनको परिचय दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ माघी होमस्टेको परिचय र महत्व भन्न लगाएर ➤ स्थानीयस्तर तथा घरमा खेती गर्न सकिने मिसना धान, बेसार, मकै मिसन, लसुन प्याज मिसन तथा पशुपालन: उन्नत भैंसी, बाखा, कुखुरापालनको परिचय दिन लगाएर ➤ उल्लेखित खेती तथा पालन गरिएको कार्यको अवलोकन गरेर र खेती तथा पालन गर्ने तरिका, ध्यान दिनुपर्ने कुरा, हुने फाइदा भन्न लगाएर 	२०

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडीमा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्ने ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्न (डोरी बाटने, डोरीका प्रकार र प्रयोजन, हाते पडुखा आदि) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडीमा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण (डोरी बाटने, डोरीका प्रकार र प्रयोजन, हाते पडुखा आदि) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ उल्लेखित खेती तथा पालन गरिएका क्षेत्रको अवलोकन गराउने र खेती तथा पालन गर्ने तरिका, ध्यान दिनुपर्ने कुरा, हुने फाइदा सम्बन्धमा विवरण तयार गर्न लगाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने ➤ उल्लेखित पालन तथा खेतीमध्ये आफ्नो घरमा गर्न खेती तथा पालन गर्न सम्भव भएमा खेती तथा पालन गर्न अभिप्रेरित गर्ने र अभिभावकलाई सहयोग गर्न लगाउने ➤ घोडाघोडीमा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्ने ➤ शिक्षक आफै वा सम्बन्धित स्थानीय स्रोतव्यक्ति आमन्त्रण गरी आवश्यक सामग्रीको प्रयोग गरी स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री: डोरी बाटने र हाते पडुखा आदि निर्माण गर्न लगाउने तथा विद्यार्थीलाई समेत सो निर्माण कार्यमा सहभागी गराउन 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडीमा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्ने लगाएर ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री: डोरी बाटने र हाते पडुखा आदि निर्माण गरेको अवलोकन गरेर 	
४	स्वास्थ्य र पोषण	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल एनिमियाको परिचय दिन र लक्षण भन्ने ➤ व्यक्तिगत सरसफाइको महत्व दिन ➤ व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने बानीको विकास गर्न ➤ लक्कु ढाल /टिफु खेल खेल्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल एनिमियाको परिचय र लक्षण ➤ व्यक्तिगत सरसफाइको महत्व ➤ व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने बानीको विकास गर्ने । ➤ लक्कु ढाल खेल खेल्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेलको परिचय र लक्षणका बारेमा स्रोतव्यक्ति आमन्त्रण तथा मल्टिमिडियाको प्रयोग गर्दै स्पष्ट पार्ने ➤ परम्परागत उपचारसँग सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाको परिचय छलफल गर्दै जानकारी दिने ➤ व्यक्तिगत रूपमा सरसफाइ गर्ने बानीको विकास गराउने ➤ नियमित रूपमा सरसफाइ गरे नगरेको नियमित अवलोकन गर्ने । ➤ लक्कु ढाल खेलको खेलाई विद्यार्थीहरूमा परम्परागत खेलको संरक्षण तथा व्यक्तित्वको विकास 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल एनिमियाको परिचय दिन लगाएर ➤ परम्परागत उपचारसँग सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाको परिचय दिन लगाएर ➤ नियमित रूपमा व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गरेर ➤ लक्कु ढाल खेल खेल्ने तरिका भन्ने लगाएर 	५

५	<p>प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विपद् जोखिम न्यूनीकरणको परिचय दिन ➤ विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी दिन ➤ कन्द्रा नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयास पहिचान गर्न ➤ वडामा भएका वन र उक्त वनमा पाइने वस्तुको पहिचान गर्न ➤ घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्व भन्न ➤ वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपणमा सहभागी हुन ➤ हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्व, तरिका भन्न र हरियाली प्रवर्द्धनमा सहभाग हुन ➤ हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विपद् जोखिम न्यूनीकरणको परिचय ➤ विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी ➤ कन्द्रा नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयास पहिचान ➤ वडामा भएका वन र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान ➤ घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्व ➤ वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपणमा सहभागिता ➤ हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्व, तरिका भन्न र हरियाली प्रवर्द्धनमा सहभागिता ➤ हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्ने उपायलाई चित्र तथा वृत्तचित्रको माध्यमबाट जानकारी गराउने ➤ विपद्पूर्व अपनाउनुपर्ने सजगतासम्बन्धी वृत्तचित्र वा पोष्टरको माध्यमबाट जानकारी गराउने ➤ कन्द्रा नदी कटान नियन्त्रण गर्नको लागि गरिएका प्रयासहरूको जानकारी गराउने ➤ वडामा भएका वनको पहिचान गराउने र अवलोकन गराउने ➤ अवलोकन वा ती वनसम्बन्धी तयार गरेको भिडियो अवलोकन गराएर ती वनमा पाइने वस्तुहरू पहिचान गर्न लगाउने (जलस्रोत, खोला, वन्यजन्तु, वनस्पति, खनिज आदि) ➤ घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटी पहिचान गर्न लगाउने, पहिचान गराउने र जडीबुटी खेती गर्ने तरिका भन्ने ➤ जडीबुटी खेती गर्नको लागि आवश्यक नर्सरी निर्माण गर्न सकिने कुरा भन्ने र नर्सरी तयार गर्ने विधि भन्ने ➤ विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्नको लागि नर्सरी निर्माण गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने ➤ विद्यालयमा गरिएको नर्सरीमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिको घर तथा विद्यालयमा रोपण गर्न लगाउने ➤ हरित घर, हरित विद्यालय भन्ने बारेमा विचार प्रस्तुत गर्न लगाउने ➤ विद्यालयमा गरिएको नर्सरीबाट 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्ने उपाय भन्न लगाएर ➤ विपद्पूर्व अपनाउनुपर्ने सावधानी भन्न लगाएर ➤ कन्द्रा नदी कटान नियन्त्रणका प्रयास भन्न लगाएर ➤ वडामा भएका वनहरूको नाम भन्न लगाएर ➤ वडाका विभिन्न वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाएर ➤ घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटीको नाम भन्न लगाएर ➤ जडीबुटी खेतीको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर ➤ नर्सरीमा उत्पादित बेर्ना घर तथा विद्यालयमा रोपण गरे नगरेको अवलोकन गरेर ➤ हरितघर तथा विद्यालयको परिचय दिन लगाएर ➤ हरितघर तथा विद्यालयअन्तर्गत पर्ने पक्ष भन्न लगाएर 	२८
---	---	---	---	---	---	----

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ विद्यालयमा करेसावारीको निर्माणमा सहभागी हुन 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विद्यालयमा करेसावारीको निर्माणमा सहभागिता 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ उत्पादित बेर्नाहरू विक्री वितरण गर्ने, गर्न लगाउने ➤ वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्न विद्यार्थीलाई लगाउने र सहयोग गर्ने ➤ घर वरपरको खाली जग्गा, कौसी, वा अन्य ठाउँमा आवश्यक बिरुवाहरू रोपेर स्वस्थ वातावरण सिर्जना गर्ने हरितगृहको परिचय दिने ➤ ऊर्जाको बचत र सही सदुपयोग गर्ने, वातावरणमैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरण संरक्षण गर्ने, सुदृढ सिकाइ वातावरण भएको विद्यालयलाई हरित विद्यालय भनिन्छ भनी हरित विद्यालयको परिचय दिने ➤ विद्यालयमा करेसावारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने ➤ करेसावारीमा स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जीको साथै दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिको खेती गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने ➤ विद्यालयमा जस्तै घरमा समेत करेसावारी निर्माण गरी आवश्यक पर्ने सागसब्जी तथा वनस्पति घरमा नै उत्पादन गर्न सकिने कुरा भन्ने र विद्यार्थीहरूलाई घरमसमेत उत्पादन गर्न लगाउने ➤ हरितघर तथा विद्यालयको अवधारणालाई जोडेर हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय दिने ➤ हरियाली प्रवर्द्धन गर्दा हुने महत्व, हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने तरिका भन्ने र विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने ➤ स्थानीय क्षेत्रमा हुने प्रदूषणका प्रकार 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विद्यालय तथा घरमा करेसावारी निर्माण गरे नगरेको, उक्त कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर ➤ करेसावारीमा सागसब्जी तथा अन्य उपयोगी वनस्पति उत्पादन गरे नगरेको अवलोकन गरेर ➤ हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, यसको महत्व र तरिका भन्ने लगाएर 	
--	--	---	---	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपाय पहिचान गरी अभ्यास गर्न ➤ नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पहिचान गर्न ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरू भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुनसक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू पहिचान र अवलम्बन ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपाय पहिचान र अभ्यास ➤ नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्य पहिचान ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिका 	<p>पहिचान गर्न लगाउने (हावा, पानी, जमिन, ध्वनि आदि)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ उक्त प्रदूषण हुने कारण र असरमा छलफल गराउने ➤ जल, वायु, ध्वनि, जमिनको प्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायमा छलफल गराउने (फोहोरमैलाको उचित विसर्जन, व्यवस्थापन, कानुनी प्रावधान, सचेतना आदि) ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा भएका खानेपानीका स्रोतको पहिचान गर्न लगाउने ➤ घर तथा विद्यालयमा आउने खानेपानीको वितरण प्रक्रिया तथा शुद्धीकरण विधिको बारेमा छलफल गराउने ➤ घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने पिउने पानीको शुद्धीकरण प्रक्रियामा छलफल गराउने । ➤ यस्ता विधिअन्तर्गत विशेषतः छान्ने विधि, उमाल्ने विधि, सोडिस विधि आदि प्रयोग गर्न सकिने कुराको जानकारी दिने र प्रयोगात्मकरूपमा प्रदर्शन गर्ने ➤ दिगो विकासका बारेमा विचार मन्थन गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरूको अनुभवलाई समेटि दिगो विकासको अवधारणा प्रष्ट पार्ने ➤ दिगो विकासका लक्ष्यहरूको जानकारी गराउने र नगरपालिकास्तरबाट दिगो विकासको लक्ष्य पूरा गर्न सकिने लक्ष्यहरू पहिचान गराउने ➤ दिगो विकास र वातावरण संरक्षणबिचको अन्तरसम्बन्धमा छलफल गराउने ➤ वातावरण संरक्षण गर्ने तरिकाहरू श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट प्रदर्शन गर्ने र वातावरण संरक्षणमा सहभागी 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ जलप्रदूषणको परिचय सोधेर ➤ जलप्रदूषण हुने कारणहरू भन्न लगाएर ➤ जलप्रदूषणबाट देखिएका असरहरू भन्न लगाएर ➤ घर तथा विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर ➤ घर तथा विद्यालयमा जलस्रोतको वितरण प्रक्रिया, शुद्धीकरण प्रक्रियाको जानकारी दिन लगाएर ➤ दिगो विकासको परिचय दिन लगाएर ➤ दिगो विकासका लक्ष्य सोधेर ➤ नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासको लक्ष्यहरू भन्न लगाएर ➤ वातावरण संरक्षण र दिगो विकासको अन्तरसम्बन्ध भन्न लगाएर 	
--	--	---	--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामुदायिक वनको परिचय दिन 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामुदायिक वनको परिचय 	<ul style="list-style-type: none"> गराउने ➤ सामुदायिक वनको को बारेमा छलफल गराएर यसको परिचय बारे जानकारी गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामुदायिक वनको परिभाषा दिन लगाएर 	
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको सामान्य परिचय दिन ➤ प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकास गर्न ➤ असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गर्न ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताका आधारमा आफ्नो लक्ष्य किटान गर्न ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान र अभ्यास गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको सामान्य परिचय ➤ प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकास ➤ असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताका आधारमा आफ्नो लक्ष्य किटान ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान र अभ्यास 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको सामान्य परिचय दिदै यसको महत्वका बारेमा छलफल गर्दै सिकाइमा सामाजिक सञ्जालको उपयोग कसरी गर्ने भन्ने विषयमा जानकारी दिने ➤ प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकासका उपायको बारेमा खेल विधिको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने ➤ असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास समूह क्रियाकलाप गराउदै प्रष्ट पार्ने ➤ उक्त स्वभावसम्बन्धी कुनै एक व्यक्तिको वृत्तचित्र प्रस्तुत गर्ने ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको प्रस्फुटन गर्ने अवसर प्रदान गरी स्वमूल्याङ्कन गराउने ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताका आधारमा आफ्नो लक्ष्य किटान गर्ने कार्यको अभ्यास गराउने ➤ लक्ष्य निर्धारणसम्बन्धी कुनै व्यक्तिको वृत्तचित्र प्रदर्शन गर्ने परिवार र 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको परिचय र यसको महत्व भन्न लगाएर ➤ सामाजिक सञ्जालको उपयोग सही तरिकाले गर्ने उपाय भन्न लगाएर ➤ प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकासका उपायहरू भन्न लगाएर र सञ्चार गरेको अवलोकन गरेर ➤ असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यासको अवलोकन गरेर ➤ प्रतिभा र क्षमताको प्रस्फुटन गरेको अवलोकन गरेर ➤ आफ्नो लक्ष्य किटान गरेको सोधेर ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरण भन्न लगाएर र उक्त 	१५

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ बालविवाह र बहुविवाहका कारण र न्यूनीकरणका उपायहरु भन्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ बालविवाह र बहुविवाहका कारण र न्यूनीकरणका उपायहरु 	<p>समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान र अभ्यास गराउने</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ वृत्तचित्र तथा विभिन्न छलफलका माध्यमबाट बालविवाह, बहुविवाह गर्नुका कारणहरुबारे छलफल गर्ने र यसको न्यूनीकरणका उपायहरुबारे छलफल गर्ने र बालबालिकाहरुमा यस विषयको चेतना अभिवृद्धि गर्ने 	<p>आचरणको प्रयोगको अवलोकन गरेर</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ बालविवाह र बहुविवाहका कारणहरु भन्ने लगाउने ➤ बालविवाह र बहुविवाह न्यूनीकरणका उपायहरु बारे भन्ने लगाउने 	
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरु	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगर भित्रका शैक्षिक तथा सामाजिक व्यक्तित्वहरुको चिनारी र उनीहरुको जीवनी भन्ने ➤ घोडाघोडी नगरभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरुको विवरण तयार गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगर भित्रका शैक्षिक व्यक्तित्वहरुको चिनारी र उनीहरुको जीवनी भन्ने ➤ घोडाघोडी नगरभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरुको विवरण 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नगर भित्रका शैक्षिक व्यक्तित्वहरुको भिडियो डकुमेन्ट्री वा स्लाइड प्रस्तुत गर्ने वा निजहरुको जीवनीबारे विद्यार्थीहरुलाई स्थलगत रुपमा गई जानकारी गराउने लगाउने ➤ उहाँहरुको जीवनीको बारेमा तयार पारेको वृत्तचित्र भएमा प्रस्तुत गर्ने ➤ बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरुको नामावली संकलन गर्ने र फोटोसहितको नामावली र विवरण कक्षामा प्रदर्शन गर्ने । सो सम्बन्धमा थप छलफल गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ शैक्षिक व्यक्तित्वहरुको योगदान भन्ने लगाएर ➤ बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरुको विवरण भन्ने लगाएर 	१०

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो नगर, जिल्ला र प्रदेश	<ul style="list-style-type: none"> ➤ जिल्लाको नक्सा कोर्न र आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक स्थल देखाउन ➤ नगरका मुख्य मुख्य आयोजनाहरूको परिचय दिन ➤ नगरका मुख्य मुख्य आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँ तथा टोलमा संचालनमा आएका र नयाँ आयोजनाको जानकारी दिन ➤ नगरको शैक्षिक अवस्था वर्णन गर्न ➤ नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरूबारे जानकारी प्राप्त गर्न ➤ नगरपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाको बारेमा भन्न । ➤ नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ जिल्लाको नक्सा कोर्न र आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक स्थल ➤ नगरका मुख्य मुख्य आयोजनाको परिचय ➤ नगरका मुख्य मुख्य आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँटोलमा सञ्चालनमा आयोजनाको जानकारी ➤ नगरको शैक्षिक अवस्था ➤ नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरूबारे जानकारी ➤ नगरपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा ➤ नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नक्सा निर्माण गर्ने विभिन्न विधिको प्रयोग गरी कैलाली जिल्लाको नक्सा कोर्ने अभ्यास गराउने ➤ जिल्लाको नक्सामा आफ्नो नगरपालिका तथा जिल्लाभित्रका अन्य नगरपालिकामा पर्ने मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थललाई सङ्केतमा देखाउने अभ्यास गराउने ➤ आफ्नो नगरका मुख्य मुख्य आयोजनाको परिचय दिने ➤ आयोजना सञ्चालनमा स्थानीय समुदायको भूमिकाको बारेमा छलफल गराउने ➤ नगरका मुख्य मुख्य आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँटोलमा सञ्चालनमा आएका र नयाँ आयोजनाको बारेमा जानकारी गराउने ➤ उक्त आयोजनाबाट हुने फाइदाको बारेमा जानकारी गराउने ➤ नगरपालिकाभित्रको शैक्षिक अवस्था (महिला र पुरुषको साक्षरता दर), उपलब्धि, विद्यालय, अन्य शैक्षिक संस्था) आदिको सम्बन्धमा जानकारी गराउने ➤ नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तयार गरेका कार्यक्रमको बारेमा सम्बन्धित नगरपालिकाको शिक्षा हेर्ने प्रमुख व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी जानकारी दिन लगाउने ➤ नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधाको बारेमा नगर पालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी जानकारी दिन लगाउने ➤ नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रियाको बारेमा चार्ट प्रदर्शन गरी जानकारी प्रदान गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ कैलाली जिल्लाको नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर ➤ जिल्लाको नक्सामा मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थललाई सङ्केतमा देखाउन सके नसकेको अवलोकन गरेर ➤ आफ्नो नगरका मुख्य मुख्य आयोजनाहरूको परिचय दिन लगाएर ➤ आयोजना सञ्चालनमा स्थानीय समुदायको भूमिका भन्न लगाएर ➤ नगर आयोजनाबाट हुने फाइदा भन्न लगाएर ➤ नगरपालिकाभित्रको शैक्षिक अवस्था वर्णन गर्न लगाएर ➤ नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तयार गरेका कार्यक्रम भन्न लगाएर ➤ नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवासुविधा भन्न लगाएर ➤ नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया प्रस्तुत गर्न लगाएर 	२०

२	हाम्रो संस्कार, संस्कृति र परम्परा	<ul style="list-style-type: none"> ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको संक्षिप्त जानकारी दिन ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले गाँउने गीतको अभ्यास गर्न ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले बजाउने बाजाको परिचय दिन र बजाउने अभ्यास गर्न ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले गर्ने लोकनृत्यको अभ्यास गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीहरूको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको संक्षिप्त जानकारी ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीहरूले गाउने गीतहरूको अभ्यास ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीहरूले बजाउने बाजाहरूको परिचय र बजाउने अभ्यास ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीहरूले गर्ने लोकनृत्यहरूको अभ्यास 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ चित्र, पोष्टर वा वृत्तचित्र वा अन्य श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी लोपोन्मुख राजी र बादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिने ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको लागि सम्बन्धित स्थानमा भ्रमण गराई आवश्यक जानकारी दिन लगाउने ➤ सम्बन्धित लोपोन्मुख राजी र बादीलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी वा राजी र सामुदायबाट अध्ययनरत विद्यार्थी भए उनीहरूलाई नै स्रोतव्यक्तिको रूपमा प्रयोग गरी उनीहरूले गाँउने गीतको अभ्यास गर्न लगाउने ➤ सम्बन्धित लोपोन्मुख राजी र बादीलाई उनीहरूले बजाउने बाजासहित विद्यालयमा आउन आमन्त्रण गरी ती बाजाको परिचय दिन र बजाउने अभ्यास गर्न लगाउने ➤ सम्बन्धित लोपोन्मुख राजी र बादीलाई आमन्त्रण गरी उनीहरूले गर्ने लोकनृत्यको अभ्यास गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन लगाएर ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृति भन्न लगाएर ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले गाउने गीत गाएको अवलोकन गरेर ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले बजाउने बाजाहरू बजाउन लगाएर ➤ लोपोन्मुख राजी र बादीले गर्ने नृत्यको अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर 	३०
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी सिमसार क्षेत्र, चिडिया ताल, बुलबुले, सीताकुवा बुट्का बाबा, अस्नाबाबा आदिको परिचय दिन र आर्थिक महत्व पहिचान गर्न ➤ स्थानीय कृषि उत्पादन (धान, गहुँ तेलहन दलहन, उखु प्रशोधन उद्योग, मसला खेती, कृषि उपकरण) विधि जन्म र व्यवहारमा उतार्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी ताल, चिडिया ताल, बुलबुले, सीताकुवा बुट्का बाबा, अस्नाबाबा आदिको परिचय र आर्थिक महत्व पहिचान ➤ स्थानीय कृषि उत्पादन (धान, गहुँ तेलहन दलहन, उखु प्रशोधन उद्योग, मसला खेती, कृषि उपकरण) विधि 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट घोडाघोडी ताल, चिडिया ताल, बुलबुले, सीताकुवा बुट्का बाबा, अस्नाबाबा आदीको परिचय र आर्थिक महत्वको बारेमा छलफल गराउने ➤ उल्लेखित स्थानहरूमा सम्भव भएसम्म विद्यार्थीहरूलाई भ्रमण गराई तिनीहरूको परिचय र महत्वका सम्बन्धमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने ➤ स्थानीय कृषि उत्पादन क्षेत्रको भ्रमण गराएर किसानसँग वा कृषिविज्ञ(जे.टि.ए.) लाई कक्षकोठामा बोलाएर छलफल गराउने ➤ स्थानीय वीउविजन संरक्षण गर्ने तरिका भन्ने र घरमा हुने वीउविजन संरक्षण गर्न सहभागी हुन प्रेरित गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी ताल, चिडिया ताल, बुलबुले, सीताकुवा बुट्का बाबा अस्नाबाबा आदीको परिचय र आर्थिक महत्व भन्न लगाएर ➤ स्थानीय कृषि उत्पादन (धान, गहुँ तेलहन दलहन, उखु प्रशोधन उद्योग, मसला खेती, कृषि उपकरण) विधि भन्न लगाएर तथा सोही कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी भए नभएको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर ➤ स्थानीय वीउविजन संरक्षण 	२०

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीय बीउविजन संरक्षण गर्ने तरिका भन्नु र अवलम्बन गर्न ➤ स्थानीय बीउविजन भण्डारणका परम्परागत शैलीहरूको पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीहरू निर्माण गर्न (सुप्पो, डालो, छिटनी, बेरी) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीय बीउविजन संरक्षण गर्ने तरिका ➤ स्थानीय बीउविजन भण्डारणका परम्परागत शैलीको पहिचान र अवलम्बन ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण (सुप्पो, डालो, छिटनी, बेरी) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीय बीउविजन भण्डारणका परम्परागत शैलीको जानकारी गराउने ➤ स्थानीय बीउविजन भण्डारणका परम्परागत विधि र शैली खोजी गर्न लगाउने ➤ सुप्पो, डालो, छिटनी, बेरी जस्ता हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्नको लागि सम्बन्धित स्थानीय स्रोतव्यक्ति वा शिक्षक स्वयंले निर्माणको लागि आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन गरी निर्माण गर्ने अभ्यास गराउने । ➤ विद्यार्थीहरूलाई सोही हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्ने परियोजना कार्य दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ गर्ने तरिका भन्नु लगाएर ➤ घरमा हुने बीउविजन संरक्षण गर्न सहभागी भए नभएको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर ➤ स्थानीय बीउविजन भण्डारणका परम्परागत शैलीहरूको जानकारी गराउन लगाएर ➤ सुप्पो, डालो, छिटनी, बेरी जस्ता हस्तकलाका सामग्री निर्माण गरेको अवलोकन गरेर 	
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण भन्नु ➤ विद्यालयमा सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत पक्ष भन्नु ➤ स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय दिन र सेवा लिन ➤ आराम खेल खेल्नु 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण ➤ विद्यालयमा सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत अवस्थाबारे छलफल ➤ स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय र सेवा ➤ आराम खेल खेल्नु 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण भन्नु ➤ विद्यालयमा सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत पक्षको जानकारी गराउने ➤ विद्यालयमा सेनिटरी प्याडसम्बन्धी सेवा सुविधाको जानकारी गराउने ➤ स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूको परिचय दिने । यसको लागि सम्बन्धित स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थामा भ्रमण गराई वा उक्त संस्थाको प्रतिनिधिलाई विद्यालयमा बोलाई संस्थाको परिचय र प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा जानकारी दिन लगाउने ➤ उक्त संस्थाबाट आवश्यकता अनुसार सेवा लिन सकिने जानकारी गराउने ➤ आराम खेलका नियमहरू बताई परम्परागत खेल हो भनी धारणा दिने र बालबालिकाहरूलाई अभ्यास गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण भन्नु लगाएर ➤ विद्यालयमा सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत पक्ष भन्नु लगाएर ➤ विद्यालयमा सेनिटरी प्याड सम्बन्धी सेवा सुविधाको जानकारी भए नभएको र ती सेवा लिएर नलिएको अवलोकन गरेर ➤ स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा भन्नु लगाएर ➤ आराम खेल कसरी खेल्नु भनी भन्नु लगाएर 	५
५	विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीयस्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीयस्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीय तहमा घट्नु सक्ने सम्भाव्य विपद्का बारेमा विद्यार्थीलाई कक्षामा भन्नु लगाउने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीय तहमा घट्नु सक्ने सम्भाव्य विपद्हरू भन्नु लगाएर 	२८

हरित विद्यालय	भन्न		<ul style="list-style-type: none"> ➤ विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरूको सूची तयार गरी कक्षामा छलफल गर्ने ➤ विपद् पूर्व तयारीको अभ्यास गराउने ➤ वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्ने र विपद् व्यवस्थापनमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने ➤ नगरस्तरमा विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाले गरेका कार्यहरू भन्ने ➤ वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व र फाइदा भन्ने ➤ वडाभित्रका सामुदायिक वनमध्ये कुनै एक वनको भ्रमण गराई उक्त वनमा रहेका वस्तुको विवरण तयार गरी कक्षमा प्रस्तुत गर्न लगाउने ➤ वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्ने ➤ हरितघर र विद्यालयको अर्थ भन्ने ➤ विद्यालय हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रमको योजना निर्माण गरी लागू गराउने (जन्म दिनको अवसरमा बालबालिकाले विद्यालयमा बिरुवा रोप्ने अभ्यास गराउने) ➤ विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका नमूना हरित विद्यालयको अवलोकन भ्रमण गराउने ➤ नमूना हरित विद्यालयका डकुमेन्ट्री प्रदर्शनीगर्ने ➤ घर र विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैँचाको 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू प्रस्तुत गर्न लगाएर ➤ विपद् पूर्व तयारीको अभ्यासको अवलोकन गरेर ➤ वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्न लगाएर ➤ नगरस्तरमा विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरू भन्न लगाएर ➤ वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व, फाइदा भन्न लगाएर ➤ वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न लगाएर ➤ हरितघर र विद्यालयको अर्थ भन्न लगाएर ➤ घर र विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण गरेको अवलोकन गरेर र अभिभावकको प्रतिक्रिया लिन लगाएर 	
---------------	------	--	---	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन अन्तर्गत सोकपिट/खाल्डो/लहडा रा निर्माण गर्न र करेसाबारीमा उपयोग गर्न ➤ घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गँड्यौले मल बनाउन र उपयोग गर्न ➤ दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न ➤ दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न ➤ सामुदायिक वनको आवश्यकता र महत्व 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापनअन्तर्गत सोकपिट निर्माण र करेसाबारीमा उपयोग ➤ घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गँड्यौले मल निर्माण र उपयोग ➤ दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध ➤ दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान ➤ सामुदायिक वनको आवश्यकता र महत्व 	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण, उत्पादन, बजारीकरणको महत्वका बारेमा छलफल गराउँदै प्रष्ट पार्ने ➤ घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापनअन्तर्गत सोकपिट निर्माण र करेसाबारीमा उपयोग गर्ने तरीकाको प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने ➤ घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गँड्यौले मल निर्माण र उपयोगको छलफल गर्ने ➤ दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध बारे छलफल गराउने ➤ दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान र सहभागिता विषय अन्तरक्रिया सञ्चालन गर्न ➤ वातावरण स्वच्छ राख्दा हुने फाइदाका बारेमा छलफल गर्ने ➤ सामुदायिक वनको आवश्यकता र महत्व बारे छलफल गराउने । ➤ नजिकको सामुदायिक वनमा गई यसको स्थलगत अवलोकनवाट आवश्यकता र महत्वबारे थप प्रष्ट पार्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन अन्तर्गत सोकपिट निर्माण र करेसाबारीमा उपयोगको अवलोकन गरेर ➤ घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत गँड्यौले मल निर्माण र उपयोगको अवलोकन गरेर ➤ दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध भन्न लगाएर ➤ दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका भन्न लगाएर ➤ वातावरण स्वच्छ राख्दा हुने फाइदाका बारेमा छलफल गर्ने ➤ सामुदायिक वनको आवश्यकता र महत्व भन्न लगाएर 	
--	--	---	---	---	---	--

६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको महत्व र उचित प्रयोग गर्न ➤ असल नागरिक हुन आवश्यक सिप पहिचान गरी प्रयोग गर्न ➤ घर, विद्यालय र छिमेकमा हुने सामान्य विवाद एवम् भ्रगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकास गर्न ➤ असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यकासाथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गरी सोको अभ्यास र प्रदर्शन गर्न ➤ आत्महत्याका कारण र न्यूनीकरणका उपायहरु बारे जान्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको महत्व र उचित प्रयोग ➤ असल नागरिक हुन आवश्यक सिप पहिचान गरी प्रयोग ➤ घर,विद्यालय र छिमेकमामा हुने सामान्य विवाद एवम् भ्रगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकास ➤ असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यकासाथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान ,अभ्यास र प्रदर्शन ➤ आत्महत्याका कारण र न्यूनीकरणका उपायहरुबारे जानकारी 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको परिचय र उदाहरण भन्न लगाउने ➤ सामाजिक सञ्जालको महत्व भन्ने र उचित प्रयोग गर्ने तरिका भन्ने ➤ असल नागरिक हुन आवश्यक सिपहरुको पहिचान गर्न लगाउने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने ➤ पहिचान गरिएका सिपको प्रयोग गर्ने अभ्यास गराउने ➤ घर,विद्यालय र छिमेकमामा हुने सामान्य विवाद र भ्रगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकाससम्बन्धी वृत्तचित्र प्रस्तुत गर्ने र मध्यस्थताको भूमिका अभिनय गराउने ➤ असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गराउने ➤ प्रत्येक विद्यार्थीहरुलाई आ-आफ्नो प्रतिभा प्रस्तुत गर्न लगाउने र आफूले लिएको लक्ष्य भन्न लगाउने ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यकासाथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गराउने ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गराउने र सोको अभ्यास र प्रदर्शन गर्न लगाउने र यसको लागि आवश्यक पृष्ठपोषण भूमिका अभिनय गर्ने ➤ आत्महत्याका कारण र त्यसको न्यूनीकरणका लागि आवश्यक छलफल गरी भिडियो डकुमेन्ट्रीको प्रयोग गरी शिक्षण गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको परिचय दिन लगाएर ➤ सामाजिक सञ्जालको महत्व भन्न लगाएर र उचित प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर ➤ असल नागरिक हुन आवश्यक सिप भन्न लगाएर ➤ पहिचान गरिएका सिपको प्रयोगको अवलोकन गरेर ➤ घर,विद्यालय र छिमेकमामा हुने सामान्य विवाद र भ्रगडामा मध्यस्थता गर्ने सिप बारे सोधेर र व्यवहार अवलोकन गरेर ➤ असल स्वभावको प्रदर्शन गरेको अवलोकन गरेर ➤ जीवनमा आफ्नो लक्ष्य भन्न सके नसकेको अवलोकन गरेर ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरेको अवलोकन गरेर ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणलाई व्यवहारमा अवलम्बन गरे नगरेको अवलोकन गरेर ➤ आत्महत्याका कारणहरु सोधेर ➤ आत्महत्या न्यूनीकरणका उपायहरु सोधेर 	१५
---	--	---	---	--	--	----

७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी नगरभित्रका सहिदहरू जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइते हरूको परिचय र उनीहरूको योगदान बारे चर्चा गर्न ➤ नगरभित्र उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय दिन र उक्त संस्थाले पुऱ्याएको योगदान वर्णन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी नगरभित्रका सहिदहरू, जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइतेहरूको परिचय र उनीहरूको योगदान ➤ नगरभित्र उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय दिन र उक्त संस्थाले पुऱ्याएको योगदान व 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी नगरभित्रका सहिदहरू तथा जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइतेहरूको विवरण चित्रसहित प्रस्तुत गर्ने ➤ सहिदहरूका सपनाहरूको सूची तयार गरी कक्षाकोठामा प्रदर्शन गर्ने ➤ सहिद परिवारसँग भेटघाट गराई समूहगत रूपमा आफ्ना अनुभव कक्षामा व्यक्त गर्न लगाइ छलफल गराउने ➤ सहिद पार्कको भ्रमण गराउने ➤ वृत्तचित्र वा चित्रबाट नगरभित्रको उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय दिने र उक्त संस्थाले पुऱ्याएको योगदान वर्णन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घोडाघोडी नगरभित्रका सहिदहरू जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइतेहरूको परिचय र उनको योगदान भन्नु लगाएर ➤ नगरभित्र रहेका उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय र उक्त संस्थाले पुऱ्याएको योगदान वर्णन गर्न लगाएर 	१०
---	--	---	--	---	--	----

कक्षा ८

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो नगर, जिल्ला र प्रदेश	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सुदूरपश्चिम प्रदेशको नक्सा कोर्ने र आफ्नो प्रदेश, जिल्ला र नगरपालिकाका मुख्यमुख्य स्थान देखाउन ➤ घोडाघोडीको विगत र वर्तमान अवस्थाको जानकारी हासिल गर्न ➤ नगरसभाको बैठक बस्ने तरिका काम कर्तव्य र अधिकार भन्न ➤ नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन ➤ नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी दिन ➤ (घोडाघोडी शिक्षासम्बन्धी कार्यविधि, घोडाघोडी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, घोडाघोडी सहकारी ऐन) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ प्रदेशको नक्सा निर्माण र आफ्नो प्रदेश, जिल्ला, नगरपालिका र मुख्य मुख्य स्थानको अवस्थिति ➤ घोडाघोडीको विगत र वर्तमान अवस्थाको जानकारी ➤ नगरसभाको बैठक बस्ने तरिका काम कर्तव्य र अधिकार ➤ नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी ➤ नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी ➤ (घोडाघोडी शिक्षासम्बन्धी कार्यविधि, घोडाघोडी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, घोडाघोडी सहकारी ऐन) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नक्सा बनाउने विधिअनुसार प्रदेशको नक्सा कोर्ने अभ्यास गराउने ➤ आफ्नो प्रदेश तथा जिल्ला र नगरपालिकाका मुख्य मुख्य स्थानलाई नक्सामा अभ्यास देखाउने अभ्यास गराउने ➤ चित्र तथा पोष्टर, पावरप्वाइन्ट र समय रेखामा घोडाघोडीको विगत र वर्तमान अवस्थाको जानकारी गराउने ➤ नगरसभाको जानकारी गराउने र बैठक बस्ने तरिकामा छलफल गराउने ➤ नगरसभाको बैठकको अभिनय गराउने ➤ नगरसभाले गर्ने काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी गराउने ➤ नगरपालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन लगाउने ➤ नगरपालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी दिन लगाउने जसअन्तर्गत निम्न ऐनहरूको जानकारी दिन लगाउने- (घोडाघोडी शिक्षासम्बन्धी कार्यविधि, घोडाघोडी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, घोडाघोडी सहकारी ऐन) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ प्रदेशको नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर ➤ आफ्नो प्रदेश तथा जिल्ला र नगरपालिकाका मुख्य मुख्य स्थानलाई नक्सामा देखाउन लगाई त्यसको अवलोकन गरेर ➤ घोडाघोडीको विगत र वर्तमान अवस्थाको परिचय दिन र समयरेखामा तथ्य भर्न लगाएर लगाएर ➤ नगरसभाको परिचय र बैठक बस्ने तरिकामा भन्न लगाएर ➤ नगरसभाको बैठकको अभिनय गरेको अवलोकन गरेर ➤ नगरसभाले गर्ने काम, कर्तव्य र अधिकार भन्न लगाएर ➤ कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकार भन्न लगाएर ➤ नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी दिन लगाएर 	२०

२	हाम्रो संस्कार , संस्कृति र परम्परा	<ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत संगठन प्रणाली (बरघर/भलमन्सा)को परिचय, काम, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्नु ➤ खस आर्य समुदायको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्नु ➤ मुखिया प्रणाली परिचय, महत्व भन्नु ➤ हाम्रा समाजिक समस्या र समाधानका उपाय (कमलरी, बालीघरे, कमैया प्रथा र छाउपडी प्रथा) भन्नु ➤ असल संस्कृति हस्तान्तरणका उपाय भन्नु र अपनाउनु ➤ धर्मका असल कुराहरु भन्नु 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत संगठन प्रणाली - बरघर)को परिचय, काम, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय ➤ खस आर्य समुदायको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय ➤ मुखिया प्रणाली परिचय, महत्व ➤ हाम्रा समाजिक समस्या र समाधानका उपाय (कमलरी, बालीघरे, कमैया ,छाउपडी प्रथा) ➤ असल संस्कृति हस्तान्तरणका उपाय, पहिचान र अवलम्बन ➤ धर्मका असल कुराहरु भन्नु 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ भलमन्सा/बरघर प्रणालीका बारेमा जानकारी व्यक्तिलाई बोलाइ स्रोत कक्षा सञ्चालन गर्ने ➤ भलमन्सा/बरघर प्रणालीको काम, कर्तव्य र समाजमा पुऱ्याएको योगदानको बारेमा छलफल गर्ने ➤ बरघर बखेरी, जुटेहला र कचहरी आदिको अवलोकन गराउने ➤ खस आर्य समुदायको संस्कार, संस्कृतिको जानकारी दिन सम्बन्धित व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी वा शिक्षकले नै चित्र वा वृत्तचित्रको माध्यमबाट ती समुदायको संस्कृति र संस्कारको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपायमा छलफल गराउने ➤ मुखिया प्रणालीको बारेमा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउनु लगाउने ➤ कमलहरी प्रथा, बालीघरे प्रथा, कमैया प्रथाले समाजमा निम्त्याएको समस्या र समाधानका उपायका बारेमा समूहगत रूपमा छलफल गराउने र प्रस्तुत गर्न लगाउने ➤ नगरभित्रका विभिन्न जातजातिको असल संस्कृतिको पहिचान गरी ती असल संस्कृति हस्तान्तरणका उपायहरूका बारेमा समूहगत छलफल गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने र अवलम्बन गर्न प्रेरित गर्ने ➤ विभिन्न धर्मले सिकाएका असल कुराहरु विद्यार्थीहरूलाई जानकारी गराउने र कसैले जवरजस्ती धर्मान्तरण गराउनु नपाउने कानुनी व्यवस्था बारे जानकारी गराउने ➤ धार्मिक सहिष्णुता बारे छलफल गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ भलमन्सा/बरघर प्रणालीको परिचय दिन लगाएर ➤ भलमन्सा/बरघर प्रणालीको काम, कर्तव्य र समाजमा पुऱ्याएको योगदान भन्नु लगाएर ➤ खस आर्य समुदायको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपायमा प्रस्तुत गर्न लगाएर ➤ मुखिया प्रणालीको परिचय दिन लगाएर ➤ कमलहरी, बालीघरे प्रथा, कमैया प्रथाले समाजमा निम्त्याएको समस्या र समाधानका उपाय भन्नु लगाएर ➤ नगरभित्रका विभिन्न जातजातिको असल संस्कृतिको पहिचान गरेको अवलोकन गरेर असल संस्कृतिको अवलम्बन गरे, नगरेको अवलोकन गरेर ➤ सबै धर्मले सिकाएका असल कुराहरु भन्नु लगाएर 	३०
---	-------------------------------------	--	---	--	---	----

३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	<ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय दिन र महत्व भन्न ➤ आरन र कलको परिचय दिन र कार्यप्रक्रिया भन्न ➤ बालीघरे प्रथाको असल र सुधार गर्नु पर्ने पक्ष पहिचान गर्न ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्न (माटोको भाँडा, मादल) ➤ नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौती पहिचान गर्न ➤ पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना ➤ मेला,जात्रा,महोत्सव आदिको परिचय तथा महत्व भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय र महत्व ➤ आरन र कलको परिचय र कार्यप्रक्रिया भन्न ➤ बालीघरे प्रथाको असल र सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरू पहिचान ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण(माटोको भाँडा मादल) ➤ नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौती पहिचान ➤ पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना ➤ मेला,जात्रा,महोत्सव आदिको परिचय तथा महत्व 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय र महत्व भन्ने ➤ विद्यार्थीहरूलाई आरन र कल भएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त प्रविधि सञ्चालन गर्ने व्यक्तिलाई आरन र कलको परिचय र कार्यप्रक्रिया भन्न लगाउने ➤ बालीघरे प्रथाको जानकार व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी उक्त प्रथाको असल र सुधार गर्नुपर्ने पक्षको बारेमा जानकारी गराउन लगाउने ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री (माटोको भाँडा र मादल) निर्माण गर्ने स्थानमा विद्यार्थीलाई भ्रमण गराउने र ती सामग्री निर्माण गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने ➤ नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौतीको सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट जानकारी गराउने ➤ नगरपालिकाको योजना शाखाका प्रमुखलाई आमन्त्रण गरी पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना भन्न लगाउने ➤ मेला,जात्रा,महोत्सव आदिको परिचय तथा महत्व छलफल र स्थलगत भ्रमण गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय दिन र महत्व भन्न लगाएर ➤ आरन र कलको परिचय र कार्यप्रक्रियादिन लगाएर ➤ बालीघरे प्रथाको असल र सुधार गर्नु पर्ने पक्ष भन्न लगाएर ➤ स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण प्रक्रिया (माटोको भाँडा, मादल) भन्न लगाएर ➤ नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौती बारे सोधेर ➤ पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना भन्न लगाएर ➤ मेला,जात्रा,महोत्सव आदिको परिचय तथा महत्व सोधेर 	२०
---	--	---	--	---	---	----

४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल रोगको रोकथाम र उपचार विधि भन्नु ➤ सुनौला हजार दिनको परिचय र महत्व भन्नु ➤ छुर खेल खेल्नु 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल रोगको रोकथाम र उपचार विधि ➤ सुनौला हजार दिनको परिचय र महत्व ➤ छुर खेल खेल्नु 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल रोग रोकथाम गर्न आवश्यक योजनाको विषयमा छलफल गर्दै बुँदा टिपोट गर्न लगाउने ➤ सिकलसेल रोग रोकथाम गर्नको लागि विद्यार्थीले, समुदायले र नगरले गर्नसक्ने कार्य तयार पार्नु लगाउने ➤ सिकलसेलको उपचारमा नगरपालिकाले गरेका प्रयासको जानकारी गराउने ➤ चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सुनौलो हजार दिनको परिचय र महत्वको विषयमा लघु सडक नाटक प्रस्तुत गर्ने र गर्न लगाउने ➤ छुर खेलका नियमहरू बताईदिने र खेल खेलाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सिकलसेल रोग रोकथाम गर्नको लागि विद्यार्थीले, समुदायले र नगरले गर्नसक्ने कार्यहरू तयार गरी भन्नु लगाएर ➤ सिकलसेलको उपचारमा नगरपालिकाले गरेका प्रयास भन्नु लगाएर ➤ सुनौलो हजार दिनको परिचय र महत्व प्रस्तुत गर्न लगाएर ➤ छुर खेल कसरी खेल्नु ? भन्नु लगाएर 	५
---	--------------------------	--	--	---	---	---

<p>५</p>	<p>विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागिता हुन ➤ नगरस्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको जानकारी हासिल गर्न र सहभागी हुन ➤ विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका ➤ वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका पहिचान गर्न ➤ खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागिता ➤ नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको जानकारी र सहभागी ➤ विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका ➤ वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका पहिचान गर्न ➤ खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायको बारेमा छलफल गर्ने ➤ स्थानीय जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि विद्यार्थीहरूको भूमिका बारे अभिनय/अभ्यास गर्न लगाउने ➤ स्थानीयस्तरका विपद् व्यवस्थापनमा विद्यार्थीको सहभागिता (कन्द्रा बाढी, जङ्गली जीवजन्तु र मानव बीचको द्वन्द्व र आगलागी)का बारेमा कक्षाकोठामा अन्तरक्रिया सञ्चालन गर्ने ➤ नगरस्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको सूची प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने ➤ विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका बारेमा छलफल गर्ने ➤ वडाअन्तर्गत रहेका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु र चराको संरक्षण तथा अपराध नियन्त्रणसम्बन्धी कानुनी व्यवस्था पालना गराउनको लागि विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिकामा छलफल गराउने तथा पालना गर्ने गराउने ➤ घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वनक्षेत्रको खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने तथा ती कार्यमा विद्यार्थी र शिक्षक सहभागी हुने ➤ वृक्षारोपण गरेका विरुवाको आवश्यकतानुसार 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर ➤ नगरस्तरका विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्न लगाएर ➤ विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका भन्न लगाएर ➤ वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणसम्बन्धी कानुनमा भएको व्यवस्था भन्न लगाएर ➤ वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय तथा स्थानीय सरकारको भूमिका भन्न लगाएर ➤ खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण तथा जडीबुटी खेतीमा सहभागी भए, नभएको अवलोकन गरेर 	<p>२८</p>
----------	--	---	--	---	--	-----------

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न, उपयोग भन्न र प्रयोग गर्न तथा यसको बजारीकरण गर्न ➤ हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न ➤ हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू पहिचान गर्न ➤ हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायको खोजी गरी ती उपाय अवलम्बन गर्न ➤ स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गन ➤ आकाशे पानी सङ्कलन विधि भन्न, सङ्कलन गर्न र उपयोग गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न, उपयोग र प्रयोग गर्न तथा यसको बजारीकरण ➤ हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान र अवलम्बन ➤ हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्ष पहिचान ➤ हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायको खोजी ➤ स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी ➤ आकाशे पानी सङ्कलन विधि भन्न, सङ्कलन र उपयोग 	<p>रेखदेख गर्न लगाउने</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वन क्षेत्रको खाली ठाउँमा जडीबुटी खेती गर्न सकिने कुराको जानकारी गराउने तथा जडीबुटी खेती गर्ने गराउने कार्यमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने ➤ उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण गर्ने, आर्थिक उपार्जन गर्ने कुराको जानकारी गराउने र बजारीकरण गर्न सहयोग गर्ने ➤ इको क्लबको परिचय, गठन विधि, कार्यसमिति, उपसमित गठन प्रक्रिया र प्रत्येक समिति, उपसमितिले गर्ने कार्य तथा भूमिकामा छलफल गराउने ➤ हरित विद्यालय निर्माणको लागि इको क्लबले गर्नसक्ने क्षेत्रमा छलफल गराउने ➤ हरितघर तथा विद्यालय निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने पक्षहरू (हरियाली प्रवर्द्धन, इको क्लब, पानी व्यवस्थापन तथा सरसफाइ, फोहोरमैला व्यवस्थापन, ऊर्जामैत्री घर तथा विद्यालय, सिकाइ केन्द्रको विकास र सञ्चालन) को परिचय दिने ➤ हरित विद्यालय निर्माणको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माण गर्ने, बेर्ना उत्पादन गर्ने तथा आवश्यकतानुसार स्थानीयस्तरमा भएको वन कार्यालयले तयार गरेका नर्सरीमा रहेका बेर्ना वृक्षारोपणमा प्रयोग गर्ने ➤ पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने उपायमा छलफल गराउने जस्तो: पानीको मुहान संरक्षण गर्ने, बैकल्पिक पानीको व्यवस्थापन गर्ने (आकाशे पानी), भूमिगत जलभण्डारको रिचार्ज गर्ने, सरसफाइ व्यवस्थापन गर्ने, आकाशे पानीको सङ्कलन गर्ने आदि) ➤ आकाशे पानीको सङ्कलन गर्ने विधि भिडियोसहित प्रदर्शन गर्ने वा आकाशे पानी सङ्कलन गरेको अवलोकन गराउने (वर्षा, ट्याङ्की, प्रशोधन, प्रयोग) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ जडीबुटी खेतीबाट हुने फाइदा भन्न लगाएर ➤ इको क्लबको परिचय दिन लगाएर ➤ इको क्लबको गठन प्रक्रिया भन्न लगाएर ➤ इको क्लबले हरित विद्यालय प्रवर्द्धन गर्न निर्वाह गर्नुपर्ने भूमिका भन्न लगाएर ➤ हरितघर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने आधारभूत पक्षको परिचय दिन लगाएर ➤ यी पक्षको कार्यान्वयन गर्न निर्वाह गर्नुपर्ने भूमिका भन्न लगाएर ➤ पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने तरिका सोधेर ➤ आकाशे पानी सङ्कलन र प्रयोग गर्ने तरिका भन्न लगाएर ➤ आकाशे पानीको प्रयोग 	
--	--	--	--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्था र नगरपालिकाको भूमिका भन्न ➤ दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू पहिचान गरी प्रभावकारी बनाउने उपायहरूको खोजी गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास ➤ नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्था र नगरपालिकाको भूमिका ➤ दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू पहिचान तथा प्रभावकारी बनाउने उपायको खोजी 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घरायसी फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने विधिमा छलफल गराउने ➤ घरायसी ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ (भाडामा मल बनाउने र पिट कम्पोष्टिङ (खाडल र थुप्रो बनाएर मल बनाउने विधिको चित्र वा भिडियो वा प्रत्यक्ष अवलोकन गराएर जानकारी दिने ➤ उक्त विधिअनुसार विद्यालयमा बिन र पिट कम्पोष्टिङ विधिबाट कम्पोष्ट मल बनाउने कार्यमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने ➤ उक्त विधिबाट तयार भएको मल आवश्यकताअनुसार तरकारी खेती, फलफूल खेती, पुष्प खेतीमा उपयोग गर्ने, गर्न लगाउने ➤ वडा तथा नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्था र नगरपालिकाको भूमिकामा छलफल गराउने ➤ दिगो विकासका लक्ष्यहरू त्रताई गराउने र विद्यालय, समुदाय तथा स्थानीयस्तरबाट पूरा गर्न सकिने उक्त लक्ष्यमा छलफल गराउने ➤ दिगो विकासका लक्ष्य पूरा गर्नको लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयासमा छलफल गराउने ➤ हरितघर, विद्यालय तथा दिगो विकासविचको अन्तरसम्बन्ध भन्न लगाउने र यस्तो सम्बन्ध प्रवर्द्धन गर्न विद्यार्थी, विद्यालय, समुदाय, स्थानीय तहले निर्वाह गर्नुपर्ने भूमिकामा छलफल गर्ने ➤ नगरपालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू र प्रभावकारी बनाउने उपाय भन्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> गरेको अवलोकन गरेर ➤ विद्यालय तथा घरायसी ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने तरिका भन्न लगाएर ➤ बिन र पिट कम्पोष्टिङ गर्ने तरिका भन्न लगाएर ➤ बिन र पिट कम्पोष्टिङ विधिबाट मल बनाएको अवलोकन गरेर ➤ वडा र नगरपालिका क्षेत्रमा प्रदूषण न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, समुदाय, सङ्घसंस्था र नगरपालिकाको भूमिका भन्न लगाएर ➤ दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू र प्रभावकारी बनाउने उपाय भन्न लगाएर ➤ दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयास भन्न लगाएर 	
--	--	---	--	---	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामुदायिक वनको संरक्षणका उपायहरु भन्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामुदायिक वनको संरक्षण उपायहरु भन्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामुदायिक वनको संरक्षण सम्वन्धमा छलफल तथा सरोकारवालाहरु सँग अन्तरक्रिया (परियोजना कार्य) गराएर यसको महत्व वारे छलफल गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामुदायिक वनको संरक्षणका उपायहरु भन्ने लगाएर 	
--	--	--	--	--	--	--

६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायको खोजी गर्न ➤ हाम्रो समुदाय र नगरपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहिताको बोध गर्न ➤ जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायको खोजी गर्न ➤ आत्मविश्वास र निर्णय लिनसक्ने क्षमताको विकास गर्न ➤ असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अधि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको अभ्यास तथा प्रदर्शन गर्न ➤ सडक दुर्घटना 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायको खोजी ➤ हाम्रो समुदाय र नगरपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहिताको बोध ➤ जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायहरूको खोजी ➤ आत्मविश्वास र निर्णय लिन सक्ने क्षमताको विकास ➤ असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अधि बढ्ने क्षमताको अभ्यास ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको अभ्यास र प्रदर्शन ➤ सडक दुर्घटनाका 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको प्रयोग कति ठिक कति बेठिक भन्ने शीर्षकमा बादविवाद गर्न लगाउने ➤ सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसको प्रभाव र यसबाट बच्न अपाउनुपर्ने पक्षसम्बन्धी श्रव्यदृश्य सामग्री प्रयोग गरी जानकारी गराउने ➤ हाम्रो समुदाय तथा नगरपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहिताका बारेमा छलफल गराउने । कर्तव्य, जिम्मे वारी तथा जवाफदेहिता बताइदिने ➤ समाज र नगरपालिकामा रहेका असल व्यक्तिसँग अन्तवार्ता लिन लगाउने तथा छलफल गराउने ➤ सार्थक जीवन बाँच्ने व्यक्तिसँग भेटघाट र उनीहरूको आत्मवृत्तान्त सुनाउन लगाउने ➤ सकारात्मक सोच र आत्मविश्वाससँग सम्बन्धित कथाहरूको प्रस्तुति गर्ने ➤ एउटा निर्णयले जीवनको मोडमा आएको (सकारात्मक र नकारात्मक) परिवर्तनका सम्बन्धमा वास्तविक घटना/कथाको प्रस्तुति गर्ने र सुझाव प्रस्तुत गर्ने ➤ शिक्षकले आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कनको साधन प्रयोग गरी लेखाजोखा गर्ने तथा विद्यार्थीहरूलाई समेत आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अधि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गराउने ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको अभ्यास र प्रदर्शन गर्ने ➤ वृत्तचित्र तथा विभिन्न चित्र मार्फत सडक 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसको प्रभाव र यसबाट बच्न अपाउनुपर्ने पक्ष भन्ने लगाएर ➤ हाम्रो समुदाय र नगरपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहिता भन्ने लगाएर ➤ समाज र नगरपालिकामा रहेका असल मानिसका असल बानी बताइ तिनको अवलम्बन गरेको अवलोकन गरेर ➤ कुनै घटना वा परिस्थिति दिई विद्यार्थीलाई निर्णय गर्न लगाएर ➤ आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अधि बढ्ने क्षमताको लेखाजोखा गरेर ➤ परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरण भन्ने लगाएर र अवलम्बन गरे नगरेको अवलोकन गरेर ➤ सडक दुर्घटनाका न्यूनिकरणका 	१५
---	--	---	--	--	--	----

		न्यूनीकरणका उपायहरु	न्यूनीकरणका उपायहरु	दुर्घटनाका कारणहरु छलफल गराएर यसको न्यूनीकरण उपायहरु वारे जानकारी गराउने	उपायहरु भन्त लगाएर	
--	--	---------------------	---------------------	--	--------------------	--

७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आफ्नो नजिक रहेका सहकारी संस्थाहरूको परिचय एवम् उत्पादित वस्तु तथा सेवाको जानकारी दिन ➤ थारू भाषा उत्थान मञ्च र गोचाली परिवार को सामान्य परिचय र कार्य भन्ने ➤ घोडाघोडी नगरपालिकाका वर्तमान र प्रथम नगर प्रमुख, उप प्रमुखको जीवनी तथा योगदान भन्ने ➤ वि.व्य.स.र शि.अ.संघ को जानकारी दिन । 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आफ्नो नजिक रहेका सहकारी संस्थाहरूको परिचय एवम् उत्पादित वस्तु तथा सेवाको जानकारी ➤ थारू भाषा उत्थान मञ्च र गोचाली परिवारको सामान्य परिचय र कार्य ➤ घोडाघोडीको हालका र प्रथम प्रमुखको जीवनी र योगदान भन्ने ➤ घोडाघोडीको हालका नगर प्रमुख तथा उप प्रमुख र प्रथम नगर प्रमुख र उप प्रमुखको जीवनी र योगदान ➤ वि.व्य.स.र शि.अ.संघ को जानकारी दिन । 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आफ्नो नजिक रहेका सहकारी संस्थामा कार्यरत कुनै प्रतिनिधि आमन्त्रण गरी उक्त सहकारी संस्थाले गर्ने काम र प्रदान गर्ने सेवाहरू भन्ने लगाउने ➤ आफ्नो नजिकको सहकारी संस्थाले समाज विकासमा के कस्तो प्रभाव पारेको छ भन्ने विषयमा प्रतिवेदन लेख्न लगाउने ➤ थारू भाषा उत्थान मञ्च नेपाल र गोचाली परिवारको परिचय दिई कार्यहरू भन्ने ➤ थारू भाषा उत्थान मञ्च नेपाल र गोचाली परिवारले हाम्रो समाजमा खेलेको भूमिका विषयमा वक्तृत्वकला सञ्चालन गर्न लगाउने ➤ थारू भाषा उत्थान मञ्च र गोचाली परिवारको बारेमा जानकार व्यक्तिलाई स्रोत व्यक्तिको रूपमा आमन्त्रण गरी अन्तरक्रिया गर्न लगाउने ➤ घोडाघोडीका हाल र प्रथम नगर प्रमुख र उप प्रमुखको जीवनीको भिडियो वा कथाको माध्यमबाट कक्षा प्रस्तुत गर्ने वा सम्बन्धित प्रमुख तथा उप प्रमुखलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी आफ्नो जीवनी भन्ने लगाउने ➤ उनीहरूमा भएका असल पक्ष पहिचान गरी अवलम्बन गर्न प्रेरित गर्ने ➤ वि.व्य.स.र शि.अ.संघ को गठन,काम कर्तव्य र अधिकार तथा आफ्नो विद्यालयका पदाधिकारीको नाम तालिका वा स्लाइडमा प्रदर्शन गरी छलफल गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आफ्नो नजिकको सहकारी संस्थाले गर्ने काम र प्रदान गर्ने सेवाहरू भन्ने लगाएर ➤ आफ्नो नजिकको कृषि सहकारी संस्था ले समाज विकासमा पारेको प्रभाव भन्ने लगाएर ➤ थारू भाषा उत्थान मञ्च नेपाल र गोचाली परिवारको परिचय र कार्यहरू भन्ने लगाएर ➤ घोडाघोडीका हालका र प्रथम नगर प्रमुख र उप प्रमुखका जीवनी भन्ने लगाएर ➤ प्रमुख र उपप्रमुखका राम्रा पक्ष भन्ने लगाएर ➤ वि.व्य.स.र शि.अ.संघ को गठन,काम कर्तव्य र अधिकार तथा आफ्नो विद्यालयका पदाधिकारीको नाम सोधेर 	१०
---	-------------------------------------	---	--	---	--	----

सम्भावित परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य

कक्षा ६

१. नगरपालिकाको नक्सा कोर्नुहोस् र नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य स्थानलाई नक्सामा सङ्केतमा देखाउनुहोस् ।
२. वडा कार्यालयमा भ्रमण गर्नुहोस् र वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने समग्र सेवा तथा बालबालिका र युवाको लागि सेवा के-के रहेछन् ? सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । साथै बालबालिका तथा युवाको लागि प्रदान गर्ने विषयसँग सम्बन्धित अन्य सेवा भए ती सेवा प्रदान गर्ने सुभावालाई पनि प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुहोस् ।
३. थारू जातिले मनाउने चाडपर्व मध्ये कुनै एक चाडपर्वको बारेमा निम्न पक्षलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्- चाडपर्वको नाम, मनाउने तरिका, महत्व, राम्रा पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष ।
४. थारू जातिले बजाउने स्थानीय लोकबाजा, गाउने गीत र नृत्यको एक-एक क्रियाकलाप गर्नुहोस् । यसबाट सिकिएका पक्षलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५. घोडाघोडी नगरपालिकाभित्र सञ्चालित होमस्टेहरू मध्ये कुनै एकको भ्रमण गर्नुहोस् । उक्त होमस्टेको परिचय, गरिएका कार्यहरू तथा स्थानीय क्षेत्रमा भएको सकारात्मक परिवर्तनको बारेमा होमस्टे सञ्चालक वा जानकारसँग सोधखोज गर्नुहोस् र प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
६. थारू जातिले निर्माण गर्ने परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीमध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गर्नुहोस् । निर्माण गरिएका सामग्रीको नाम, निर्माण गर्दा चाहिने कच्चा पदार्थ, निर्माण विधि (चित्रसहित चरण), निर्मित सामग्रीको उपयोगिता जस्ता पक्षलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् । कक्षामा सामग्री प्रदर्शन गर्दै प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
७. स्थानीयस्तरमा भएको कुनै एउटा विपद्को अवलोकन गर्नुहोस् । सो विपद्ले पुऱ्याएको असर (मानवीय, शैक्षिक, आर्थिक, भौतिकलगायत)को पहिचान गर्नुहोस् । उक्त विपद्लाई दीर्घकालीन रूपमा व्यवस्थापन गर्न के-के कार्य गर्न सकिन्छ ? प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
८. विद्यालयको नर्सरी निर्माण कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नालाई खाली ठाउँमा रोप्नुहोस् । बेर्ना हुर्कनको लागि आवश्यक वस्तुको नियमित रूपमा हेरचाह गर्नुहोस् । करिब २/३ महिनामा ती बेर्नाको वृद्धिको अवलोकन गर्नुहोस् । यो कार्य गर्दा आफूले गरेका कार्यहरू र भएको प्रगतिलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
९. घर वरपरको खाली ठाउँ वा कौसी वा बरण्डामा सागसब्जी तथा दैनिक रूपमा घरमा प्रयोग गर्न सकिने अन्य वनस्पति खेती गर्नुहोस् । नियमित रूपमा सागसब्जी तथा वनस्पतिको उत्पादन हुन आवश्यक पर्ने कुरा (पानी, मल, गोडमेल) प्रदान गर्नुहोस् । उत्पादित वस्तु उपभोग गर्नुहोस् र बढी भएको उत्पादित वस्तुको बिक्री वितरण गर्नुहोस् । यी सबै कार्यलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१०. परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गर्नुहोस् । ती आचरणको कार्यान्वयन गर्ने योजना बनाउनुहोस् र कार्यान्वयन गर्नुहोस् । कार्यान्वयन गर्दा तपाईंमा के-के आचरणको विकास भयो ? स्वमूल्याङ्कन गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा ७

१. जिल्लाको नक्सा कोरी जिल्लाभित्र तथा आफ्नो नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य स्थानलाई नक्सामा सङ्केतमा देखाउनुहोस् ।
२. नगरपालिकाको कार्यालयमा भ्रमण गर्नुहोस् र नगरपालिकाले प्रदान गर्ने समग्र सेवाका साथै बालबालिका र युवाका लागि प्रदान गरिने सेवा के-के रहेछन् ? सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । साथै बालबालिका तथा युवाको लागि प्रदान गर्ने विषयसँग सम्बन्धित अन्य सेवाहरू भए ती सेवा प्रदान गर्ने सुभावालाई पनि प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुहोस् ।
३. राजी र बादी जातिको भाषा, भेषभूषा, चाडपर्व रीतिरिवाज, धर्म संस्कृति, गायन, बाजा र नृत्यसम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । यसरी विवरण तयार गर्दा उक्त समुदायका उल्लेखित पक्षमा भएका राम्रा र सुधारका पक्षलाई ध्यान दिनुहोस् ।
४. घोडाघोडी सिमसार क्षेत्र, चिडियाताल, बुलबुले, सीताकुवा आदि कुनै एक स्थानको भ्रमण गर्नुहोस् । ती स्थानको परिचय, अवलोकन गर्दा पाइएका वस्तुको विवरण, महत्व, संरक्षणका उपाय लगायतका पक्षलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५. स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री सुपो, छिटनी, बेर्नी आदि मध्ये कुनै एउटा सामग्री निर्माण गर्नुहोस् र कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् । कक्षामा सामग्री प्रदर्शन गर्दा निर्माण गरिएको सामग्रीको नाम, उक्त सामग्री बनाउन चाहिने कच्चा पदार्थहरू, बनाउने विधि, सामग्रीको उपयोगिता आदिलाई समेटनुहोस् ।
६. जैविक/गँड्यौला मल बनाउने विधिअनुसार घरमा जैविक/गँड्यौला मल बनाउनुहोस् र विद्यालयमा जैविक/गँड्यौला मल बनाउने कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । तयार भएको जैविक/गँड्यौला मललाई प्रयोग गर्ने विधिअनुसार तरकारी खेती, पुष्प खेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभवसमेतलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

७. घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी/बगैँचा निर्माण गरी वा कौसी वा बरण्डा वा गमलामा तरकारी खेती/पुष्प खेती/फलफूल खेती गर्नुहोस् । यसबाट उत्पादित वस्तुहरू, तिनीहरूको उपयोग, भएको फाइदासम्बन्धी विवरणलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
८. असल नागरिक हुन आवश्यक सिपको विवरण तयार गर्नुहोस् । ती सिपको कार्यान्वयनका लागि योजना बनाउनुहोस् र कार्यान्वयन गर्नुहोस् । यसरी कार्यान्वयन गर्दा तपाईं स्वयंमा के कस्ता व्यवहार परिवर्तन भए ? यसबाट तपाईंले के-के कुरा सिक्नुभयो ? प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा ८

१. प्रदेशको नक्सा निर्माण र आफ्नो जिल्ला, नगरपालिका तथा मुख्य मुख्य घटना र स्थानको अवस्थितिलाई सङ्केतमा देखाउनुहोस् ।
२. अग्रज तथा जानकार व्यक्तिसँग सोधखोज गरी परम्परागत सङ्गठन प्रणाली (बरघर/मुखिया)को परिचय, काम, महत्व र प्रवर्द्धनका उपायको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
३. कमलरी, बालीघरे, कमैया ,छाउपडी प्रथाको विद्यमान अवस्था पहिचान गर्नुहोस् । यस्ता सामाजिक समस्या समाधानको लागि गरिएका प्रयास, भावी दिनमा गर्नुपर्ने कार्यको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
४. समूहगत रूपमा ब्राह्मण क्षेत्रीको संस्कार र संस्कृतिको बारेमा सोधखोज गर्नुहोस् । उक्त समुदायको संस्कार र संस्कृतिमा भएका असल अभ्यास तथा सुधारका पक्षलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५. कक्षा ८ ले हाम्रा परम्परागत पेसा र व्यवसायको सम्भावना तथा चुनौती विषयमा विद्यालयस्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप अन्तर्गत वक्तृत्वकला कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुहोस् । यस कार्यक्रममा कुन-कुन विद्यार्थीले कुन कुन पक्षमा जोड दिए ? सोको विवरण र यस कार्यक्रमबाट भएको सिकाइलाई समेटि समूहगत रूपमा प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।
६. समूहगत रूपमा विभाजन हुनुहोस् । स्थानीयस्तरमा हालसम्म भएका विपद्को पहिचान गर्नुहोस् । ती विपद्बाट भएको (शैक्षिक, भौतिक, मानवीय, आर्थिक वा अन्य)को विवरण तयार गर्नुहोस् । आगामी दिनमा त्यस्ता विपद् सिर्जना नहुनका लागि गर्न सकिने उपायलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
७. घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरको प्रयोग गरी बिन र पिट कम्पोष्टिङ्ग विधिबाट मल बनाउनुहोस् । आवश्यकता अनुसार तयारी मललाई तरकारी खेती, पुष्प खेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभव समेतलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।
८. हरित विद्यालय निर्माणको लागि इको क्लबको गठन गर्नुहोस् । आवश्यकताअनुसार हरित विद्यालय निर्माणअन्तर्गतका पक्ष (ऊर्जा, पानी, सरसफाइ, फोहोरमैला, सिकाइ व्यवस्थापन, हरियाली प्रवर्द्धन आदि)को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नको लागि उपसमिति समेत गठन गर्नुहोस् । उक्त उपसमितिले गरेका कार्य र प्राप्त उपलब्धिलाई समेटि प्रतिवेदन तयार गरी विद्यालयको कार्यक्रममा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
९. सामाजिक सञ्जालको दुरुपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायहरू शीर्षकमा निबन्ध लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१०. आफ्नो नजिकको सामुदायिक वनमा स्थलगत रूपमा अवलोकन गरि यसको आवश्यकता, महत्व र संरक्षणका उपाहरुवारे प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

(ख) कक्षा ६-८ मा सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रममा समावेश विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि सहज र सरल तरिकाले विद्यार्थीहरूमा हासिल गराउन उपयुक्त सिकाइ वातावरणको सिर्जना गरी शिक्षक, विद्यार्थी र विषयवस्तुबीच सक्रिय अन्तरक्रिया गर्ने विधि वा प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्छ। सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थी केन्द्रित, सान्दर्भिक र सिकाइका निमित्त सहयोगी हुनुपर्छ। यो योजनाबद्ध र सिकाइ उपलब्धि उन्मुख वा प्रतिफल केन्द्रित हुनुपर्छ। सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्ने, सक्रिय बनाउने र रूचि जगाउने पनि हुनुपर्छ। यस प्रक्रियामा विद्यार्थी सक्रिय भई सिकाइ क्रियाकलापमा संलग्न हुने र आवश्यकताअनुसार पृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइमा सुधार गर्नसक्ने अवसर हुनुपर्दछ। यो प्रक्रिया सिकारू र सिकाइका विविधतालाई सम्मान गर्ने र सबैलाई समावेश गर्ने समावेशी सिद्धान्तमा आधारित पनि हुनुपर्छ।

एउटै प्रकारको सिकाइ सहजीकरण विधि सधैं र सबैतिर उपयुक्त हुन नसक्ने भएकाले एउटै विषयवस्तु सिकाइका लागि पनि विविध विधि अपनाउन सकिन्छ। त्यसैले शिक्षण विधिको छनोट गर्दा सकभर विविधता कायम गर्नुपर्छ। सिकाइ सहजीकरण विधिको चयन गर्दा मुख्य रूपमा विद्यार्थीको पूर्व ज्ञान, रुचि, क्षमता, चाहना, उनीहरूको तहगत स्तर, विषयवस्तुको स्वरूपलगायत उपलब्धि हुन सक्ने स्रोतसाधन, वातावरणीय अवस्था, शिक्षकको रूचि तथा तयारी इत्यादिलाई विचार गर्नुपर्दछ।

आधारभूत शिक्षाअन्तर्गत कक्षा ६-८ को यो पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरू प्रयोगात्मक प्रकृतिका भएकोले यसको सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया परम्परागत पद्धतिभन्दा फरक हुनुपर्छ। सिकाइ सहजीकरण गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिई कक्षालाई जीवन्त बनाउन र विद्यार्थीलाई क्रियाशील बनाउन शिक्षकले सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने छ। विद्यार्थी केन्द्रित सिकाइ क्रियाकलापबाट सिकाइ प्रभावकारी हुने, विषयवस्तुलाई दैनिक जीवनका हरेक घटनक्रमलाई बालबालिकाले व्यवहारकुशल तथा जीवनोपयोगी सिप आर्जन गर्न सक्ने र उनीहरूमा रहेको प्रतिभा प्रष्फुटन सहज हुने भएकाले सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाउनुपर्ने छ। स्थानीय विषयको पाठ्यक्रमका विषयवस्तुहरू स्थानीय ज्ञान, सीपको विकास गरी आवश्यकतानुसार घर, विद्यालय, समुदायमा प्रयोग गर्ने खालका भएकोले सैद्धान्तिकभन्दा गरेर सिकने प्रक्रियाबाट सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ। यस विषयको सिकाइ सहजीकरण गर्दा निम्न विधि र तरिकाहरू प्रयोग गर्न सकिन्छ :

सम्भावित शिक्षण विधिहरू

(अ) प्रयोगात्मक विधि	(आ) अवलोकन विधि
(इ) छलफल विधि	(ई) समस्या समाधान विधि
(उ) प्रदर्शन विधि	(ऊ) क्षेत्र भ्रमण विधि
(ऋ) प्रश्नोत्तर विधि	(ए) घटना अध्ययन विधि

शिक्षण तरिका तथा रणनीतिहरू

(अ) मस्तिष्क मन्थन	(आ) ग्यालरी हिडाइ
(इ) सोच्ने जोडी बनाउने अनुभव आदानप्रदान गर्ने	(ई) केडब्लुएल चार्ट
(उ) टी र एम चार्ट (ऊ) ग्राफिटी (ऋ) जिग्स	(ए) घटना परस्पर शिक्षण

विद्यार्थी मूल्याङ्कन

विद्यार्थी मूल्याङ्कनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन

विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा ६-८)

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कन अवलम्बन गरिने छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनु पर्दछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप तथा कक्षा, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, सामाजिक व्यवहार अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य तथा परीक्षा, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सहपाठी मूल्याङ्कन लगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

स्थानीय विषयअन्तर्गत रहेका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीले हासिल गरेको उपलब्धिको मूल्याङ्कन गर्नको लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको रूपमा आन्तरिक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको लागि अन्तिम मूल्याङ्कनलाई लिइएको छ । यसको लागि कक्षा ६ देखि ८ सम्मको प्रत्येक कक्षामा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनअन्तर्गत आन्तरिक मूल्याङ्कन (५० प्रतिशत भार) र अन्तिम परीक्षा (५० प्रतिशत भार) समावेश गरिएको छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनको ५० प्रतिशत भारलाई समेत निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको रूपमा समायोजन गरीनेछ । विद्यार्थीको समग्र मूल्याङ्कन गरी प्रमाणपत्र अर्थात् ग्रेडसिटमा दुवै मूल्याङ्कनको नतिजालाई समावेश गरिनेछ । आन्तरिक मूल्याङ्कन र अन्तिम मूल्याङ्कन निम्नानुसार गर्नुपर्ने छ ।

(अ) आन्तरिक मूल्याङ्कन

निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको अङ्कको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ । यसका लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखीकरण गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ :

सि. नं.	मूल्याङ्कनका पक्ष	अङ्क भार	कैफियत
१	सहभागिता	४	सहभागिताअन्तर्गत हाजिरी, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, समूह कार्यलगायतका अन्य पक्ष रहनेछन् ।
२	प्रयोगात्मक/परियोजना कार्य	३६	कक्षागत रूपमा प्रयोगात्मक र परियोजना कार्य सञ्चालनका लागि योजना निर्माण, सञ्चालन, अभिलेखीकरण, प्रस्तुतीकरण र अन्तर्वार्ता लगायतका पक्षहरू समावेश गरी मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।
४	त्रैमासिक परीक्षा	१०	पहिलो त्रैमासिकको लागि ५ अङ्कभार र अर्धवार्षिक परीक्षाको लागि ५ अङ्कभार हुनेछ । यसको लागि प्रत्येक परीक्षाको लागि ५० पूर्णाङ्कको परीक्षा लिई प्राप्ताङ्कलाई ५ मा परिणत गर्न सकिने छ ।
जम्मा			५०

(आ) अन्तिम परीक्षा

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुनेछ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ । अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र निम्न लिखित विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार निर्माण गरी उपलब्धि परीक्षा लिनुपर्ने छ । यहाँ कक्षा ८ को विशिष्टीकरण तालिका बनाईएको छ । यसलाई आधार लिई स्थानीय विषय अध्यापन गर्ने शिक्षकले अन्य कक्षा (कक्षा, ६ र ७)को विशिष्टीकरण तालिका बनाई प्रयोग गर्न सक्नेछन् ।

विशिष्टीकरण तालिका

कक्षा ८ विषय : स्थानीय विषय

पूर्णाङ्क : ५० समय : १ घण्टा ३० मिनेट

प्रश्न योजना तथा अङ्कभार वितरण																						
एकाइ	क्षेत्र/एकाइ	पाठ्य घण्टा	पूर्णाङ्क	ज्ञान			बोध			प्रयोग			उच्चदक्षता			जम्मा प्रश्न संख्या			जम्मा अङ्कभार			जम्मा अङ्क
				अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति ओटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	
१	हाम्रो नगर, जिल्ला र प्रदेश	२०	८	१			१		१				१			२	१	१	२	२	४	८
२	हाम्रो संस्कार, संस्कृति र परम्परा	३०	११	१	१			१			१			१	१	३	१	१	६	४	११	
३	हाम्रा स्थानीय पेसा व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	२०	८	१					१	१	१					२	१	१	२	२	४	८
४	स्वास्थ्य र खेलकुद	५	२								१								२			२
५	विपद व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	२८	११	१	१			१			१			१	१	३	१	१	६	४	११	
६	जीवनोपयोगि सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	१५	६	१						१		१				२		१	२		४	६
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरु	१०	४	१				१		१						२	१		२	२		४
	जम्मा	१२८	५०	६	२	०	१	३	२	३	४	१	०	१	२	१०	१०	५	१०	२०	२०	५०

- प्रश्न निर्माण गर्दा निम्न तहका प्रश्न (ज्ञान, बोध र प्रयोग) तथा उच्च तहका प्रश्न (विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जना) सबै तहका प्रश्नहरु र सबै एकाइको पाठ्यघण्टालाई ध्यानमा राखेर प्रश्न बनाउनुपर्ने छ ।
- अति छोटो प्रश्न १ अङ्क, छोटो प्रश्न २ अङ्क र लामो प्रश्न ४ अङ्कका दरले सोध्नुपर्ने छ ।